

משנה - מסכת יומא מבוארת

פרק א

משנה א: שבעת ימים קדם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין, ומתקנין לו כהן אחר תחתיו, שמא יאירע בו פסול. רבי יהודה אומר, אף אשה אחרת מתקנין לו, שמא תמות אשתו, שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו. ביתו, זו אשתו. אמרו לו, אם כן, אין לדבר סוף:

מסקת 'יומא' עוסקת בהלכות יום הכפורים, והפרק הראשון עוסק בהכנת הכהן הגדול לעבודת יום הכפורים. נאמר בתורה לגבי חגגת המשכן וימפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת ימי מלאיכם, כי שבעת ימים ימלא את ידכם, כאשר עשה ביום הזה צנה ה' לעשת לכפר עליכם, והגם שפסוק זה אינו עוסק בענין יום הכפורים, דרשו חכמים שהלשון 'לכפר עליכם' שבפסוק מרמזת על יום הכפורים, ללמדנו שאף לגבי יום הכפורים נאמר 'וימפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים', כלומר שלא יצא הכהן הגדול מאהל מועד בשבעת הימים שלפני יום הכפורים, ובדין זה עוסקת משנתנו: **שבעת ימים קדם יום הכפורים** היו מפרישין את הכהן הגדול מביתו ללשכת פלהדרין - לשפה מיחדת לכך שהיתה בבית המקדש, ויפלהדרין' הם פקידים המלך, והטעם שכנו כך את לשכת הכהנים הגדולים, לפי שמשנתנו נשנתה בזמן בית המקדש השני, ובזמן שלאחר כהנתו של שמעון הצדיק היו הכהנים הגדולים קונים את תפקיד הכהנה הגדולה בכסף מהשלטון, ולפי שהיו רשעים - הנה כל אחד מהם מת באותה שנה לאחר שנכנס לקדש הקדשים, וכיון שהיו מתחלפים כל שנה היו דומים לפקידים המלך, שמתחלפים כל שנה. **ומתקנין לו כהן אחר תחתיו** - ממנים כהן נוסף כיסגן לכהן הגדול, שמא יאירע בו - ככהן הגדול פסול, כגון שיטמא ולא יוכל לעבד בבית המקדש ביום הכפורים, ואז יעבד תחתיו אותו

יסגן' שמנו לו. רבי יהודה אומר, אף אשה אחרת מתקנין לו - היו מכינים לכהן הגדול אשה נוספת על אשתו, המוכנה להנשא לו מיד, מחשש שמא תמות אשתו, ואז לא יוכל לעבד בבית המקדש ביום הכפורים, שנאמר 'וכפר בעדו ובעד ביתו', ולשון 'ביתו' האמורה כאן זו אשתו, וכיון שאמרה התורה שהוא צריך לכפר על אשתו, יש צורך לנדא שאכן תהיה לו אשה. אמרו לו חכמים לרבי יהודה, אם כן, שאתה חושש למיתה, אין לדבר סוף, כי יתכן שגם האשה תחיה שנים רבות. ורק לטמאה וכדומה שהם דברים מצויים, יש לחשש, ולכן מתקנין לו סגן, אבל למיתה פתאומית אין חוששים.

משנה ב: כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטרת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל. ושאר כל הימים, אם רצה להקריב, מקריב, שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש:

כל אותם שבעת הימים שקדם יום הכפורים, שבהם מפרש הכהן הגדול מביתו ונמצא בבית המקדש, הוא זורק את הדם של קרבנות התמיד, בבקר ובין הערבים, ומקטיר את הקטרת על מזבח הזהב בבקר ובערב, ומטיב את הנרות - מתקן את הנרות שבמנורה להדלקה על ידי הוצאת האפר של הנרות שקבו, ומקריב את הראש ואת הרגל של קרבנות התמיד, וכן את שאר האברים שלו [ונקטה המשנה 'ראש ורגל' לפי שהם האברים הראשונים שקורבים]. ואילו בשאר כל הימים של השנה, אינו חייב להקריב קרבנות מסוימים, אלא שאם רצה להקריב, מקריב, לפי שכהן גדול מקריב חלק בראש - ראשון הוא לבחור איזה קרבן הוא רוצה להקריב, ונוטל חלק בראש - ראשון הוא לטול איזה חלק שיירצה מהקרבנות הנאכלים לכהנים [בשונה משאר

הכהנים, המחלקים למשמרות ובתי אב, וכל כהן עובד רק בזמן המיוחד לו].

משנה ג: מסרו לו זקנים מזקני בית דין, וקורין לפניו בסדר היום, ואומרים לו, אישי כהן גדול, קרא אתה בפיד, שמא שכחת או שמא לא למדת. ערב יום הכפורים שחרית, מעמידין אותו בשער מזרח, ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים, כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה:

כל אותם שבועה זמים מסרו לו זקנים מזקני בית דין, והיו קורין לפניו בסדר היום - בפרשת יום הכפורים שבחמש ויקרא, ואומרים לו הזקנים, אישי [אדוני] כהן גדול, קרא אתה את הפסוקים בפיד, שמא שכחת את מה שלמדת, או שמא מעולם לא למדת, וכפי שהתבאר לעיל משניות אלו נשנו בימי בית שני, שלא היו הכהנים הגדולים נבחרים לפי צדקותם, כראוי, אלא היו מתמנים מחמת ממון שהיו נוהגים לשלטון, והיו ביניהם אנשים שלא למדו מעולם. אבל בבית המקדש הראשון היו ממנים ככהן גדול את הכהן שהיה גדול מכל הכהנים בחכמה, בנוי, בלח ובעשר. ערב יום הכפורים שחרית [בבבב], היו מעמידין אותו - את הכהן הגדול בשער המזרח שבבית המקדש, ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים, שמהם היו מקריבים ביום הכפורים, כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה.

משנה ד: כל שבועת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה, ערב יום הכפורים עם חשכה, לא היו מניחים אותו לאכל הרבה, מפני שהמאכל מביא את השנה:

כל אותם שבועת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה, אבל ערב יום הכפורים עם חשכה, לא היו מניחים אותו לאכל הרבה, מפני שהמאכל מביא את השנה, וחששו שיבוא לידי טמאה.

משנה ה: מסרוהו זקני בית דין לזקני כהנה, והעלוהו לעלית בית אבטינס, והשביעוהו ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו, אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושלית בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין:

בערב יום הכפורים, לאחר שקראו זקני בית דין לפני הכהן הגדול את פרשת יום הכפורים, מסרוהו זקני בית דין לזקני

כהנה כדי שילמדוהו את מלאכת חפינת הקטרת, שעבודה קשה היא, והעלוהו לעלית בית אבטינס שהיו ממנים על עשית הקטרת, והשביעוהו זקני בית דין שיקטיר את הקטרת ביום הכפורים בתוך קדש הקדשים, כמו שנאמר 'ונתן את הקטרת על האש לפני ה', ולא יקטירנה מבחוץ כדעת הצדוקים, ונפטרו - נפרדו ממנו זקני בית דין, והלכו להם. וכך אמרו לו זקני בית דין כשהשביעו אותו, אישי [אדוני] כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושלית בית דין, כלומר, הרי אתה נשבע על דעתנו ועל דעת בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך, אלא תקטיר את הקטרת בתוך קדש הקדשים. והצרכי להשביעו על כך כינו שבזמן הקטרת הקטרת לא היה שום אדם רשאי להיות בעזרה, ואי אפשר לראות מה עושה הכהן הגדול. באתה שעה הוא - הכהן הגדול היה פורש ובוכה על שחשדוהו שיינהג כדעת הצדוקים, והן - זקני בית דין היו פורשין ובוכין על כך שחשדו בו, והרי 'החושד בכשרים לוקה בגופו'. ואף שהיו מכרחים להשביעו, היו בוכים כדי לכבדו, שיראה פאלו הם בטוחים שחשדו בו בחנם.

משנה ו: אם היה חכם, דורש. ואם לאו, תלמידי חכמים דורשין לפניו. ואם רגיל לקרות, קורא. ואם לאו, קורין לפניו. ובמה קורין לפניו, באיוב ובעזרא ובדברי הימים. ובריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל:

בליל יום הכפורים לא היה הכהן הגדול נשן, כדי שלא יבוא לידי טמאה, ואם היה הכהן גדול עצמו חכם, היה דורש בדברי תורה. ואם לאו, שלא היה ראוי לדורש, אך היה מבין דבר הלכה, תלמידי חכמים היו דורשין לפניו. ולאחר הדרשה היה קורא, אם רגיל לקרות, קורא בעצמו. ואם לאו, היו קורין לפניו. ובמה קורין לפניו, באיוב ובעזרא ובדברי הימים, שהם דברים המושכים את הלב. זכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל.

משנה ז: בקש להתנמנם, פרחי כהנה מבין לפניו באצבע צרדה, ואומרים לו, אישי כהן גדול, עמד והפג אחת על הרצפה.

ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה:

בליל יום הכפורים, אם בקש הכהן הגדול להתנמנם, פרחי כהנה - כהנים צעירים, שהתחיל זקנם לפרח ולצמוח, היו מבין לפניו באצבע צרדה - מצמידים את האצבע האמצעית לאגודל ושומטים אותה במהירות ובכח על פה היד, ועל ידי

רעש זה היה נמנע מלישון, ואומרים לו, אישי כהן גדול, עמוד על רגליך, והפג אחת על הרצפה - הסר את השנה על ידי שתעמוד ברגלים ויחפות שעה אחת על רצפת השיש שבצנרה, ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה.

משנה ח: בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו, בין לפניו בין לאחריו. ביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה, ולא היתה קריאת הגבר מנעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל:

בכל יום מימות השנה היו תורמין את המזבח - מוציאים במחפתה מהדשן שעל מזבח הנחשת, ונותנים את הדשן על הקרקע במזרחו של כבש, בקריאת הגבר - בזמן קריאת התרגול או סמוך לו, בין לפניו בין לאחריו. אבל ביום הכפורים היו עושים כן מחצות הלילה, כיון שהכהן הגדול עושה את כל עבודות היום, וכדי שלא יחלש היו מתחילים את כל העבודות מקדם יותר, ולאחר תרומת הדשן היו עושים את שאר העבודות של פנוי אברי הקרבנות, וסדור המערכות וכו', כדי שסיימו את כל העבודות עד שיגיע זמן השחיטה של קרבן התמיד, ומתוך שיקרב התמיד מקדם, יהיה יותר זמן לעשיית שאר העבודות של היום, ויוכל הכהן הגדול לנוח בין עבודה לעבודה. וברגלים, שהיו רבים עולים לרגל ויש קרבנות רבים, וצריך זמן רב לפנות את הדשן המרבה לאמצע המזבח, למקום המכונה 'תפוח', היו תורמים את המזבח מאשמורה הראשונה של הלילה, ולא היתה קריאת הגבר מנעת ברגלים עד שהיתה עזרה מלאה מישראל שבאו להקריב את קרבנותיהם מיד לאחר הקרבת התמיד.

פרק ב

משנה א: בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח, תורם. ובזמן שהן מרבין, רצין ועולין בכבש, וכל הקודם את חברו בארבע אמות זכה. ואם היו שניהם שוין, הממנה אומר להם הצביעו. ומה הן מוציאים, אחת או שתיים, ואין מוציאים אגדל במקדש:

כפי שהתבאר לעיל, כל לילה היו הכהנים 'תורמים את המזבח', כלומר, מפנים מהדשן שעל גבי המזבח ומניחים על הקרקע במזרחו של כבש. בראשונה - בתחלה, כל מי שהיה רוצה לתרום את המזבח, היה תורם. ובזמן שהן מרבין - שכהנים רבים היו רוצים לתורמו, היו רצין ועולין בכבש של המזבח, שארכו שלשים ושתים אמה, וכל הקודם

את חברו להפנס בתוך ארבע אמות הסמוכות לגג המזבח, זכה בתרומת הדשן. ואם היו שניהם שוין בהנעתם לראש המזבח, אין אחד מהם זוכה, אלא עושים גורל בין כל הכהנים, וכיצד הוא הגורל, הממנה על הגורלות אומר להם הצביעו - הוציאו אצבע אחת, ועומדים בעגול, והממנה אומר מספר כל שהוא הגבוה בהרבה ממספר הכהנים העומדים שם, ומתחיל למנות מאחד הכהנים, ולשם סימן הוא מסיר את מגבעתו, וסופר את אצבעותיהם של הכהנים [שהרי אסור למנות אנשים מישראל], ומי שמסתיים אצלו אותו מספר, זוכה בתרומת הדשן. ומה הן מוציאים לצרף ספירה זו, אצבע אחת או שתיים, ואין מוציאים אגדל במקדש, כיון שיוכל הכהן להרחיק את אגדלו מאצבעו האחרת, ויספרנו הממנה כשני כהנים, וחששו שיעשה כן הכהן כשיצאה שהמנען עומד להסתיים בתברו הסמוך לו, ויגרם בכך שיהיה המנען אצלו, שלא כהגון.

משנה ב: מעשה שהיו שניהם שוין ורצין ועולין בכבש, ודחה אחד מהן את חברו, ונפל ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאים לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפנים. ארבעה פסות היו שם, וזה הפס הראשון:

מעשה שהיו שניהם - שני הכהנים שוין ורצין ועולין בכבש, ודחה אחד מהן את חברו, ונפל, ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאים בריצה זו לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפנים - בגורל [והוא מלשון פיוס, שהכל מתפזרים ומתפזרים שיקרע הדבר על פי הגורל], והגורל נעשה באפן שהתבאר במשנה הקודמת. ארבעה פסות היו שם - בצנרה, בכל יום מימות השנה [וגיש אומרים שאף ביום הכפורים עשו כן], וזה הפס הראשון.

משנה ג: הפס השני, מי שוחט, מי זורק, ומי מדשן מזבח הפנימי, ומי מדשן את המנורה, ומי מעלה אברים לכבש, הראש והרגל, ושתי הידים, העקין והרגל, הקוה והגרה, ושתי הדפנות, והקרבים, והסלת, והחבתין, והזין. שלשה עשר כהנים וכו' בו. אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום רבי יהושע, דרף הלובו היה קרב:

במשנה הקודמת התבאר שהפס הראשון בבית המקדש היה מי מהכהנים יתרום 'תרומת הדשן'. הפס השני היה על כמה עבודות, והיו זוכים בו כמה כהנים, מי שוחט את קרבן התמיד, מי זורק את הדם על המזבח, ומי מדשן את המזבח הפנימי - מי מפנה את מזבח הזהב מהאפר, ומי

מדשן את המנוחה - מפנה את האפר והפתילות מהמנוחה, ומי מעלה את האברים של קרבן התמיד לכבש ולחלון ובאר שהיה פיס נוסף על העלאת האברים מהכבש לראש המזבח, כהן אחד היה זוכה בהעלאת הראש והרגל, ולכן אחד בהעלאת שתי הידים - שתי הרגלים הקדמיות של הקרבן, העקץ והרגל - הנגב ורגל שמאל בכהן אחד, שמונה החרה, והגרה - הצנאר עם הקנה, הראות, הלב, ושתי צלעות מכל צד, בכהן אחד, ושתי הדפנות - הצלעות עם השדרה, השחול והכבד, בכהן אחד, והקרבים בכהן אחד, והסלת - עשרון סלת למנוחה המובא יחד עם קרבן התמיד בכהן אחד, והחבתין שמביא הכהן הגדול כל יום ומקריבים זאת יחד עם קרבן התמיד, בכהן אחד, והיון המתנסף על גבי המזבח יחד עם קרבן התמיד, בכהן אחד, ושלשה עשר כהנים זכו בו - בפס זח, כמנן העבודות שהתבארו. והפס היה כפי שהתבאר במשנה לעיל, שהיו הכהנים מוציאים אצבעות ומי שהסתים אצלו המנן היה זוכה בעבודה הראשונה, והכהן שאחריו זכה בעבודה השנייה, וכן על דרך זו עד שלשה עשר כהנים. והזוכים בעבודות תמיד של שחר זכו בעבודות אלו גם בהקרבת תמיד של בין הערבים. לדעת תנא קמא מקריבים את האברים לפי סדר חשיבותם, אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום [בשם] רבי יהושע, דרך הלוח של הכבש היה קרב, בסדר זה: הראש והרגל לנהרגל קודמת מחמת שכן מפרש בפסוק, החרה והגרה, שתי הידים, שתי הדפנות, העקץ והרגל.

משנה ד: הפיס השלישי, חדשים לקטרת באו והפסו. והרביעי, חדשים עם ישנים, מי מעלה אברים מן הכבש ולמזבח: **הפיס השלישי** שהיה בבית המקדש היה על הקטרת הקטרת, וכך היו מכריזים 'חדשים לקטרת באו והפסו', כלומר, רק כהנים שלא הקטירו מעולם יבואו להשתתף בגורל זה, והטעם, כיון שהקטרת גורמת לעשירות, ורצו שכל הכהנים יזכו בעשירות, ולכן לא הניחו לכהן אחד להקטיר פעמים. והפיס הרביעי, כהנים חדשים עם ישנים משתתפים בו, מי מעלה את האברים של קרבן התמיד מן הכבש ולמזבח, לפי שפשהו מביאים את האברים מבית המטבחיים לכבש לא היו מעלים אותם לראש המזבח, אלא מניחים אותם בחצי התחתון של הכבש, ועתה היו עושים פיס נוסף על העלאתם משם לראש המזבח. והטעם שעשו את ההקרבה באופן זה שהשתתפו בה כהנים רבים, משום 'ברב עם הדרת מלך'.

משנה ה: תמיד קרב בתשעה, בעשרה, באחד עשר, בשנים עשר, לא פחות ולא יותר. ביצר. עצמו בתשעה. כהן, ביד אחד צלוחית של מים, הרי כאן עשרה. בין הערבים, באחד עשר, הוא עצמו בתשעה, ושנים בידים שני גזירי עצים. ובשבת באחד עשר, הוא עצמו בתשעה, ושנים בידים שני בויכי לבונה של לחם הפנים. ובשבת שבתוך החג, ביד אחד צלוחית של מים משנתנו מבארת כמה כהנים היו עוסקים בהקרבת קרבן התמיד, משעת הולכת איבריו והלאה: קרבן התמיד, לפעמים הוא קרב בתשעה כהנים, פעמים בעשרה, באחד עשר, ובשנים עשר, לא פחות מתשעה, ולא יותר משנים עשר. מבארת המשנה את דבריה, ביצר, קרבן התמיד עצמו הקרב בשחר, היה נעשה בתשעה כהנים, וכמו שהתבאר במשנה ג' [נשמה מוליכים את גוף הקרבן, אחד את הסלת, אחד את החבתין ואחד את היין]. בחג - ביום טוב של סכות, ביד כהן אחד נוסף יש צלוחית של מים, לצורך נסוף המים על גבי המזבח, הרי כאן עשרה. קרבן תמיד של בין הערבים היה נעשה באחד עשר כהנים, הוא עצמו בתשעה, ושנים נוספים בידים שני גזירי עצים לצורך על גבי המזבח, שנאמר 'וערכו עצים על האש'. ובשבת היה התמיד קרב באחד עשר, הוא עצמו בתשעה, ושנים נוספים מחזיקים בידים שני בויכי לבונה של לחם הפנים, שהיו עורכים את לחם הפנים ביום השבת, ומניחים על המערכת שני בויכי לבונה. ובשבת שבתוך החג - בסכות, מלבד שני בויכי הלבונה שבכל שבת, ביד אחד נוסף היה צלוחית של מים לנסוף המים, הרי אלו שנים עשר כהנים.

משנה ו: איל קרב באחד עשר, הבשר בחמשה, הקרבים והסלת והיון בשנים שנים: **איל** בן שתי שנים המקרב בבית המקדש, קרב באחד עשר כהנים, הבשר בחמשה, כמו אבריו של קרבן התמיד, אבל הקרבים, שהם גדולים יותר משל כבש, והסלת והיון לנסכים, שהם מרבים יותר מנסכי הכבש, בשנים שנים, שנים לקרבים שנים לסלת ושנים ליון, הרי פלס יחד אחד עשר.

משנה ז: פר קרב בעשרים וארבעה, הראש והרגל, הראש באחד, והרגל בשנים. העקץ והרגל, העקץ בשנים, והרגל בשנים. החזה והגרה, החזה באחד, והגרה בשלשה. שתי ידים בשנים. שתי דפנות בשנים. הקרבים והסלת והיון בשלשה שלשה. כמה דברים אמורים, בקרבנות צבור. אבל בקרבן

יחיד, אם רצה להקריב, מקריב. הפשטן ונתוחן של אלו ואלו שוין:

פר קרב בעשרים וארבעה כהנים, הראש והרגל, הראש בכהן אחד, והרגל בשנים - שני כהנים יחד נושאים אותה. העקץ והרגל, העקץ בשנים, והרגל בשנים. החזה והגרה, החזה באחד, והגרה בשלשה. שתי ידיים בשנים. שתי דפנות בשנים. הקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה, לפי שנספכי הפר מרבים יותר מנספכי הכבש והאיל. במה דברים אמורים - אימתי נאמרו דינים אלו, שהקרבות קרבים על ידי כהנים רבים, בקרבות צבור, אבל בקרבן יחיד, אם רצה כהן אחד להקריב לבדו, מקריב. הפשטן ונתוחן של אלו ואלו - של צבור ושל יחיד, שוין לענין זה שפשרים בזה, ואינם צריכים דוקא כהן.

פרק ג

משנה א: אמר להם הממונה, צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה. אם הגיע, הרוואה אומר, ברקאי. מתתניא בן שמואל אומר, האיר פני כל המזרח עד שבחברון. והוא אומר הן:

משנתנו חוזרת לפרט את סדר עבודת יום הכפורים: **אמר להם הממונה - סגן הכהן הגדול אומר לכהנים, צאו למקום גבוה שבמקדש וראו אם האיר השחר והגיע זמן השחיטה, ששחיטה פסולה בפלילה. אם הגיע זמנה, הרוואה אומר, 'ברקאי' - הבריק אור השחר. מתתניא בן שמואל אומר, כך היה הממנה שואל, האם האיר פני כל המזרח עד שבחברון. והוא - העומד במקום הגבוה אומר 'הן', וזמן זה מאחר יותר מהזמן שהבריק אור השחר. והטעם שהיו מזכירים את 'חברון', כדי לרמז ולהזכיר את זכות האבות הקבורים במערת המכפלה שבחברון.**

משנה ב: ולמה הצרכו לכך, שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודמו שהאיר מזרח, ושחטו את התמיד, והוציאוהו לבית השרפה. הורידו כהן גדול לבית הטבילה. זה הכלל היה במקדש, כל המסד את רגליו טעון טבילה, וכל המטיל מים טעון קדוש ידיים ורגלים:

ולמה הצרכו לכך, לצאת למקום גבוה ולראות אם הגיע זמן השחיטה, לפי שפעם אחת, באחד משאר ימות השנה, עלה מאור הלבנה סמוך לעלות השחר, ודמו שהאיר מזרח, ושחטו את התמיד, וכיון שהברר להם שטעו ועדין היה לילה, הוציאוהו לבית השרפה [אך לא יתכן שארע מעשה זה ביום הכפורים, כיון שאין הירח נמצא במזרח סמוך

לעלות השחר אלא בסוף החדש, ואלו יום הכפורים הוא בעשירי לחדש. ומכל מקום חששו שמה תקרה להם ביום הכפורים טעות אחרת. לאחר שהברר שעלה השחר, הורידו כהן גדול לבית הטבילה, כיון שהוא טעון טבילה לפני שיקריב את התמיד. מוסיפה המשנה באותו ענין ואומרת, זה הכלל היה במקדש, כל המסיד את רגליו - הנפנה לנקביו, טעון טבילה. וכל המטיל מים, טעון קדוש ידיים ורגלים מן הכיור.

משנה ג: אין אדם נכנס לעזרה לעבודה, אפלו טהור, עד שיטבל. חמש טבילות ועשרה קדושין טובל בהן גדול ומקדש בו ביום, וכלן בקדש על בית הפרה, חוץ מזה בלבד:

אין אדם נכנס לעזרה לעבודה, אפלו טהור, עד שיטבול. ולשונו 'לעבודה' שנקטה המשנה אינו בדוקא, אלא אפלו אם נכנס סתם, חזב טבילה. חמש טבילות של כל הגוף, ועשרה קדושין של ידיים ורגלים מן הכיור, טובל בהן גדול ומקדש ידיו ורגליו בו ביום - ביום הכפורים, וכלן - כל הטבילות היו בקדש, על לשכת בית הפרה [לשפה זו מכנה כך על שם מכשף גוי ששמו 'פרנה' שבנאה סמוך לקדש הקדשים כדי לראות את עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, ומת שם], חוץ מזה - טבילה ראשונה בלבד, שהיתה בחול על שער המים, סמוך ללשכת הכהן הגדול.

משנה ד: פרוסו סדין של בויז בינו לבין העם. פשט, ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב, ולבש וקדש ידיו ורגליו. הביאו לו את התמיד. קרצו, וברק אחר שחיטה על ידו. קבל את הדם וזרקו. נכנס להקטיר קטרת של שחר, ולהטיב את הנרות, ולהקריב את הראש ואת האברים ואת החבתין ואת היין:

משנתנו ממשיכה בסדר עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים. יש להקדים, שהכהן הגדול החליף בגדים חמש פעמים ביום הכפורים, כיון שהעבודות המיוחדות ליום הכפורים נעשו בבגדי פשתן לבנים, והעבודות הרגילות שנעשות בכל יום נעשו בבגדי זהב, שהם 'שמונה בגדים' הרגילים של הכהן הגדול. ובכל החלפת בגדים צריך הכהן הגדול לקדש ידיו ורגליו פעמים, פעם אחת לכבוד הבגדים שפשט, ופעם אחת לכבוד הבגדים שלבש: לפני הטבילה הראשונה פרוסו סדין של בויז [פשתן משובח] בינו לבין העם, כדי שיעביר שהעבודות המיוחדות ליום הכפורים נעשות בבגדי בויז, ולא כפי שהוא רגיל כל השנה לעבד בבגדי זהב, וכאן לא היה

ואחר כך **קדש ידיו ורגליו**. לאחר מכן [לדברי הכל] **ירד וטבל, עלה ונסתפג** - יבש את גופו. הביאו לו בגדי לבן, שהם הבגדים המיוחדים לעבודות יום הכפורים, לבש, וקדש ידיו ורגליו.

משנה ז: בשחר היה לובש פלוסין של שנים עשר מנה, ובין הערבים הנדון של שמנה מאות זוז, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בשחר היה לובש של שמנה עשר מנה, ובין הערבים של שנים עשר מנה, הכל שלשים מנה. אלו משל צבור. ואם רצה להוסיף, מוסיף משלו:

כפי שהתבאר, בזמן עשיית העבודות המיוחדות ליום הכפורים היה הכהן הגדול לובש בגדי בוך, והוא פשתן לבן. ולצורך כך היו לו שתי מערכות של בגדים, אחת לעבודות הבקר, ואחת לעבודות של בין הערבים. בכל מערכת של בגדים אלו היה הכהן הגדול משתמש פעם אחת בלבד, ובמוצאי יום הכפורים היו הבגדים נגזזים. משנתנו מבררת את שונים של הבגדים, ומי היה קונה אותם. בעבודות של שחר היה הכהן הגדול לובש פלוסין - בוך דק ונפה הבא מארץ רעמסס, בשוי של שנים עשר מנה - אסף ומאתים זוז, ובעבודה של בין הערבים, והיא הוצאת חפץ והמחיתה מקדש הקדשים, היה לובש הנדון - בגדי בוך הבאים מארץ הודו, בשוי של שמנה מאות זוז, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, בשחר היה לובש בגדים בשוי של שמנה עשר מנה - אסף ושמונה מאות זוז, ובין הערבים היה לובש בגדים של שנים עשר מנה, הכל - כל הבגדים נחד היו שונים שלשים מנה, כלומר, עקר ההקפדה היא על כך ששונים הכולל של שתי מערכות הבגדים יהיה שלשים מנה, ולכן אם פחת משונים של בגדי השחר והוסיף בשל בין הערבים, כגון שהיו אלו של בקר שבעה עשר מנה ושל בין הערבים שלשה עשר מנה, כשר הדבר. ומכל מקום יש צורך שיהיו בגדי השחר יקרים יותר מבגדי בין הערבים. שעורים אלו שהתבארו בשוי בגדי הכהן הגדול, משל צבור הן, שחייבים לתת לו בגדים בשוי זה, ואם רצה הכהן הגדול להוסיף על שונים ולקנות בגדים יקרים יותר, מוסיף משלו, ובתנאי שיתן את התוספת כמתנה להקדש.

משנה ח: בא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח, ראשו לדרום ופניו למערב, והכהן עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר, אגא השם, עויתי פשעתי הטאתי לפניך אני וביתי. אגא השם, כפר נא לעונות

צריך לקדש ידיו ורגליו לכבוד הבגדים שפשט, כיון שהם בגדי חול, פשט בגדי חול שעליו, ירד וטבל, עלה ונסתפג - יבש את גופו, הביאו לו בגדי זהב - שמונה בגדים, בהם עובד הכהן הגדול כל השנה לובא רבעה מהם, אותם המיוחדים לכהן הגדול, היה מערב זהב: חשן, אפוד, מעיל וציץ, ולבש, וקדש ידיו ורגליו לכבוד הבגדים שלבש. הביאו לו את קרבו התמיד, קרצו - התחיל את שחיתתו, ומרק [וסיים] אדם אחר שחיתה על ידו - אחריו, בסמוך לו, ועשו כן כדי שיוכל הכהן הגדול לקבל את הדם מיד, קבל הכהן הגדול את הדם, וזרקו על המזבח. נכנס להקטיר קטרת של שחר על מזבח הזהב, ולהטיב את הנרות במנורה, ולהקריב את הראש ואת האברים של קרבו התמיד, ואת החבתין שהן קרבו קבוע לכהן הגדול בכל יום, ואת היין לנסכים.

משנה ה: קטרת של שחר היתה קרבה בין דם לאברים. של בין הערבים, בין אברים לנסכים. אם היה כהן גדול זקן או אסטניס, מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן, כדי שתפוג צנתו:

קטרת של שחר שהיתה מקטרת בכל יום, היתה קרבה בין זריקת הדם של קרבו התמיד, להקרבת האברים של קרבו התמיד וכן הטבת הנרות היתה מפסיקה ביניהם, ועקר פגנת המשנה להשמיענו שזריקת הדם והקרבת האברים לא היו רצופות. והקטרת של בין הערבים היתה קרבה בין הקרבת האברים של תמיד של בין הערבים לבין נסוד הנסכים שלו. אם היה כהן גדול זקן או אסטניס, שגופו חלש ומצנו, מחמין לו חמין בערב יום הכפורים, ומטילין אותו לתוך הצונן - המים הצוננים שבמקנה, כדי שתפוג [תתבטל] צנתו, ולא יקשה עליו לטבל.

משנה ו: הביאوهו לבית הפרה, ובקדש היתה. פרוסו סדין של בויז בינו לבין העם, קדש ידיו ורגליו ופשט. רבי מאיר אומר, פשט, קדש ידיו ורגליו. ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, לבש וקדש ידיו ורגליו:

לאחר עבודות אלו, שהן עבודות הנעשות בכל יום, ולכן אף ביום הכפורים הן נעשות בבגדי זהב, הביאوهו לכהן הגדול לבית הפרה, ולשפה זו בקדש היתה, כי טבילה זו והטבילות הבאות אחריה [למעט הראשונה], צריכות להיות בקדש. פרוסו לו סדין של בויז בינו לבין העם לשם צניעות, קדש ידיו ורגליו ממני הכיור, ופשט את בגדי הזהב. רבי מאיר אומר, הפוך היה הסדר, תחלה פשט את בגדי הזהב,

ולפשעים ולחטאים, שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי, ככתוב בתורת משה עבדך, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

לאחר שלבש הכהן הגדול את בגדי הלבן המיוחדים לעבודות יום הכפורים, בא לו אצל פרו - פר המיוחד לכפרת הכהן הגדול ובני ביתו, שהכהן הגדול קונה אותו מפספו, ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח - בין פתח האולם לבין מזבח הנחשת שבצנורה [ה'היכל' הוא המקום שבו נמצאים המנורה השלחן ומזבח הזהב, ה'עזרה' היא המקום שבו נמצא מזבח הנחשת, וה'אולם' הוא מקום בנוי ומקרה שבין ה'היכל' לבין ה'עזרה'], האולם וההיכל במערב והמזבח במזרח, והיו מעמידים את הפר כשראשו לדרום ואחוריו לצפון, ופניו של הפר היו מעקמות למערב, לצד ההיכל, והכהן הגדול עומד במזרח ופניו למערב, לצד ההיכל, וסומך את שתי ידיו עליו - על ראש הפר, ומתודה על חטאי עצמו ובני ביתו, וכך היה אומר, אָנָּה הָשֵׁם [-כֹּהֵן הַגָּדוֹל מְזַכֵּר אֶת הָשֵׁם הַמְּכַרֵּשׁ], עוֹיְתִי, פִּשְׁעִי, חַטָּאתִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי [-אֲשֵׁרִי]. אָנָּה הָשֵׁם, כֹּפֵר נָא לַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים וּלְחַטָּאִים, שְׁעוֹיְתִי וּשְׁפִשְׁעִי וּשְׁחַטָּאתִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי, כִּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדְּךָ, כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. והן - הכהנים השומעים את השם המכרש יוצא מפי פהו גדול, עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

משנה ט: בא לו למזרח העזרה, לצפון המזבח, הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו. ושם שני שעירים, וקלפי היתה שם ובה שני גורלות. של אשכרוע היו, ועשאן בן גמלא של זהב, והיו מזכירין אותו לשבח:

לאחר שהתודה הכהן הגדול על פרו, בא לו למזרח העזרה, לצפון המזבח, הסגן של הכהן הגדול היה עומד מימינו וראש בית אב של הכהנים העובדים בבית המקדש באותו יום היה עומד משמאלו. ושם היו עומדים שני שעירים, וקלפי - קפסת עץ היתה שם, ובה שני גורלות, באחד הנה כתוב לה' ובשני הנה כתוב לעזאזל, ושל אשכרוע היו - הגורלות היו עשויים מעץ ששמו 'אשכרוע', ועשאן יהושע בן גמלא, כשהתמנה להיות כהן גדול, של זהב, והיו מזכירין אותו על כך לשבח.

משנה י: בן קטין עשה שנים עשר דר לכיור, שלא היו לו אלא שנים. ואף הוא עשה מוכני לכיור, שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה. מנבו המלך היה עושה כל ידות הכלים של יום הכפורים של זהב. הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל. ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה.

ניקנור נעשו נסים לדלתותיו, והיו מזכירין אותו לשבח: אגב כך שהזכר במשנה הקודמת שבחו של יהושע בן גמלא שעשה את הגורלות מזזהב, מזכירה המשנה אנשים נוספים המזכרים לשבח או לגנאי: בן קטין, שאף הוא היה כהן גדול, עשה שנים עשר דר - ברוזים לכיור, שמתחלה לא היו לו אלא שנים, והטעם שעשה שנים עשר, כדי שכל הכהנים הזוכים בפניו של הבקר להקרב תמיד של שחר יוכלו לקדש ידיהם ורגליהם בבת אחת [אמנם היו שלשה עשר זוכים, כמבאר לעיל, אך כיון שהשחיטה כשרה גם בזר, לא עשה דר מיוחד לשוחט]. ואף הוא, בן קטין, עשה מוכני לכיור, שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה, כלומר, מי הכיור בהיותם מונחים בכיור, שהוא כלי שרת, הרי הם מתקדשים, ואם עובר עליהם לילה הם נפסלים בלינה, ועשה בן קטין גלגל מיוחד המוריד את הכיור פלו, עם המים שבו, לתוך בור מים המהפך לאדמה, וכך אין המים שבו נפסלים, בהיותם מחברים למים שבבקרע. מנבו המלך, בנה של הילני המלכה, מזרע החשמונאים, היה עושה את כל ידות הכלים של יום הכפורים, של זהב, והכניח בזה לכלים שאי אפשר לעשות את גופם זהב, כגון סכינים וכדומה, שבהם עשה רק את הידות זהב. הילני המלכה אמו של מנבו המלך, עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל, וכשהיתה השמש מתחילה לזרח הנה היתה שבה מאיר, ונדעו יושבי ירושלים שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית. ואף היא [-הילני] עשתה טבלא - לוח של זהב, שפרשת סוטה כתובה עליה, כדי שהכהן שכותב את פרשת סוטה לא יצטרך לטלטל עבור זה ספר תורה, אלא יעתיק מאותה טבלא [שהרי אסור לכתוב פרשה שבתורה בעל פה, אלא רק בהעתקה מתוך הכתב]. ניקנור, נעשו נסים לדלתותיו, שהביא עמו ממצרים שתי דלתות נחשת לבית המקדש, ובדרך סער עליהם הים, והטילו דלת אחת למים, וכשבאו להטיל את השנייה קשר עצמו לדלת ואמר להם אם רצונכם לזרקה תזרקוני יחד אתה, וכשהגיעו לחוף עפו בצבצה הדלת השנייה מתחת הספינה, והביאם לבית המקדש, והיו מזכירין אותו לשבח.

משנה יא: ואלו לנגא, של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים. של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקמרת. הגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד. בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. על הראשונים נאמר, זכר צדיק לברכה. ועל אלו נאמר ושם רשעים ירקב:

לאחר שבמשניות הקודמות הובאו מעשיהם הטובים של אנשים שונים שהזכירו על כך לשבח, מביאה עתה משנתנו מעשים של בני אדם שהזכירו לנגות: ואלו שמזכרים לנגא, אותם אנשים של בית גרמו, לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים, שהיה אפוי בצורת תבה פרוצה, ואמנותם היתה להכינו ולרדותו מתנור בלא שישבר, ולא למדו אחרים כיצד לעשות זאת. של בית אבטינס, לא רצו ללמד על מעשה הקטרת, שהיו מכירים עשב ששמו 'מעלה עשן' שהיה גורם לעשן הקטרת לעלות כמקל כלפי מעלה ולא לפנות לצדדים, ולא למדו זאת לאחרים. הגרס בן לוי היה יודע פרק בשיר - להנעים קולו בשיר, ולא רצה ללמד. בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב, שהיה מחזיק ארבעה קולמוסים בין חמש אצבעותיו, וכותב בבת אחת ארבע אותיות. על הראשונים נאמר, זכר צדיק לברכה. ועל אלו נאמר, ושם רשעים ירקב.

פרק ד

משנה א: טרף בקלפי והעלה שני גורלות. אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל. הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו. אם של שם עלה בימינו, הסגן אומר לו, אישי כהן גדול, הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו, אישי כהן גדול, הגבה שמאלך. נתנו על שני השעירים ואומר, לוי חטאת. רבי ישמעאל אומר, לא היה צריך לומר חטאת, אלא לוי. והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: משנתנו חוזרת לענין האמור לעיל (פרק ג משנה ט) שלאחר הודו של הכהן הגדול על הפר היה נגש להטיל גורל על שני השעירים, מי לה' ומי לעזאזל. טרף בקלפי - חטף במהירות והעלה מהקלפי שני גורלות, אחד כתוב עליו לשם, ואחד כתוב עליו לעזאזל [וכיון שסימן טוב היה להם שעולה הגורל של ה' בגמיו, חששו שיתמהמה בכונה וימשש להרגיש מהו של ה' ויטלנו בכונה בגמיו, והרי אין זה גורל, ולכן היה צריך לחטף במהירות כפי הפא לידו, כדי שלא יהיה לו זמן להתבונן ולמשש], הסגן עומד מימינו וראש בית אב עומד משמאלו. אם הגורל של שם עלה בימינו,

הסגן אומר לו, אישי [אדוני] כהן גדול, הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו, ראש בית אב אומר לו, אישי כהן גדול, הגבה שמאלך. נתנו - מניח את הגורלות על שני השעירים ואומר, 'לה' חטאת' [וגם כאן היה מבטא את השם המפרכש]. רבי ישמעאל אומר, לא היה צריך לומר 'חטאת', אלא רק 'לה'. והן - הכהנים העומדים שם ושומעים את השם המפרכש, עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

משנה ב: קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והעמידו כנגד בית שלוחו, ולנשקט כנגד בית שחיטתו. בא לו אצל פרו שניה, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר, אגא השם, עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. אגא השם, כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ופשעתי ופשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, כפתוב בתורת משה עבדך, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

לאחר שהתברר מי השעיר שמקרב לה' ומי השעיר שנסלק לעזאזל, קשר הכהן הגדול לשון של זהורית - חתיכת צמר צבועה באדום בראש - בין קרניו של השעיר המשתלח, והעמידו כנגד בית שלוחו - מול השער שממנו יוציאו אותו כדי להוליכו לעזאזל, ולנשקט - לשעיר שעלה עליו הגורל להיות מקרב לה', היה קושר לשון של זהורית כנגד בית שחיטתו, כלומר, סביב צנארו. והיו קושרים לשונות אלו כדי שלא יתחלפו השעירים זה בזה, ולא בשעירים אחרים. לאחר מכן בא לו הכהן הגדול אצל פרו בפעם השנייה [שהרי כבר היה אצל פרו פעם אחת, והתודה על עוונותיו ועוונות בני ביתו], וסומך את שתי ידיו עליו, ומתודה על כל עוונות הכהנים, וכך היה אומר, אגא השם, עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. אגא השם כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ופשעתי ופשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, כפתוב בתורת משה עבדך, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והן - הכהנים השומעים את הכהן הגדול מזכיר את השם המפרכש, היו עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

משנה ג: שחטו וקבל במוזרק את דמו, ונתנו למי שהוא מקורם בו על הרבד הרביעי שבהיכל, כדי שלא יקרה. נטל מחתה

ועלה לראש המזבח, ופנה גחלים אילך ואילך, והיתה מן המעבדות הפנימיות, וירד והניחה על הרבד הרביעי שבצורה: לאחר שהתנדדה הכהן הגדול פעמים על פרו, שחטו - התחיל את שחיטתו והניח לאחר לסִימָה, וקבל הכהן הגדול עצמו **במזרק את דמו**, וה'מִזְרָק' הוא כלי מיוחד לקבלת הדם, שאין לו תחתית רחבה אלא חדה [כצורת קונוס], כדי שלא יוכלו להניחו על הארץ ויקרש הדם, ונתנו למי שהוא ממרס בו - מנענע את הדם כל הזמן, ואותו אדם היה עומד בעזרה, על הרבד הרביעי שבהיכל - על שורת האבנים הרביעית שפיציאה מההיכל [אף לא בהיכל עצמו, שהרי אסור לכל אדם להיות בהיכל בעת שנכנס הכהן הגדול לקדש הקדשים], והיה ממרס בדם כדי שלא יקרוש הדם, ולא יוכלו לזרוקו. עתה פונה הכהן הגדול לעבודת הקטרת הקטרת בקדש הקדשים: **נטל מחתה** - כלי שמניחים בו גחלי אש, ועלה לראש המזבח, ופנה מהגחלים אילך ואילך, וחיתה מן הגחלים המעבדות הפנימיות, והן אותן גחלים שבאמצע האש, שנתעכלו היטב, וירד והניחה למחתה על הרבד הרביעי שבצורה, באותו מקום שנמצא הכהן הממרס בדם הפר שנשחט.

משנה ד: בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב, והיום חותה בשל זהב ובה היה מכנים. בכל יום חותה בשל ארבעת קבין ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותה בשל שלשת קבין, ובה היה מכנים. רבי יוסי אומר, בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך של שלשת קבין, והיום חותה בשל שלשת קבין, ובה היה מכנים. בכל יום היתה כבדה, והיום קלה. בכל יום היתה ידה קצרה, והיום ארבה. בכל יום היה זהב ירוק, והיום אדם, דברי רבי מנחם. בכל יום מקריב פרים בשחרית ופרס בין הערבים, והיום מוסיף מלא חפניו. בכל יום היתה דקה, והיום דקה מן הדקה:

משנתנו מבארת את החלוקים שפיו צורת הקטרת הקטרת שנעשית בכל יום, לבין הקטרתה ביום הפורים: **בכל יום** מימות השנה היה הכהן חותה - ממלא את המחתה גחלים במחתה של כסף, ומערה - ושופך את הגחלים מתוך מחתה זו בתוך מחתה אחרת, של זהב, ולא היה חותה בשל זהב, פיון שפעלת החתיה שוחקת את הפלי, והתורה חסה על ממונם של ישראל, והיום - ביום הפורים, היה חותה במחתה של זהב, ובה היה מכנים, ועשו כן כדי להקל על הכהן הגדול, שלא יצטרך להעביר את הגחלים ממחתה למחתה בעודו צם וגופו חלש. חלוק נוסף, **בכל יום** היה

הכהן חותה במחתה המחזיקה כמות של ארבעת קבין גחלים, ומערה אותם בתוך מחתה של שלשת קבין, שזהו השעור הנצרך להקטרת הקטרת, והקב המיותר של הגחלים היה מתפזר, והיום היה חותה במחתה של שלשת קבין, ובה היה מכנים, מהטעם האמור, להקל על מלאכתו של הכהן הגדול. רבי יוסי חולק ואומר, בכל יום היה חותה במחתה של סאה - ששה קבין, ומערה בתוך מחתה של שלשת קבין, והיום חותה בשל שלשת קבין, ובה היה מכנים. חלוקים נוספים, בכל יום היתה המחתה כבדה, לפי שדפנות המחתה היו עבות, והיום קלה, שהיו דפנותיה דקות. **בכל יום היתה ידה** - ידית המחתה, קצרה, והיום ארבה, כדי שיוכל הכהן הגדול להסתיע בזרועו בעת חפינת הקטרת בקדש הקדשים, כמו שיבאר להלן. **בכל יום היה זהב ירוק** [גש מפרשים שהפונה לזהב צהוב], והיום היה זהב של המחתה אדם, שהוא חשוב יותר, דברי רבי מנחם. **בכל יום** היה הכהן מקריב פרים - חצי מפמות הקטרת בשחרית, ופרס - וחצי נוסף בין הערבים, והיום מוסיף על הפמות הרגילה עוד שעור של 'מלא חפניו', ששעור זה היה מקטר בקדש הקדשים, כמו שיבאר להלן. **בכל יום היתה** הקטרת דקה - כתושה היטב לפרורים דקים, והיום - ביום הפורים היתה דקה מן הדקה - דקה ביותר, שהיו מחזירים אותה למכתשת בערב יום הפורים כדי לכותשה שוב, שתהיה דקה מאד, פיון שנאמר 'ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת', והרי כבר נאמר בכל קטורת 'ושחקה ממנה חדק' ומדוע הוסיפה התורה וכתבה כאן 'דקה', אלא בא הכתוב ללמד שביום זה תהיה הקטרת דקה מן הדקה, יותר מבכל יום.

משנה ה: בכל יום כהנים עולים במזרחו של כבש ויורדין במערבו, והיום בהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. רבי יהודה אומר, לעולם בהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום בהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור, והיום מן הקיתון של זהב. רבי יהודה אומר, לעולם בהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב:

אגב החלוקים שהובאו במשנה הקודמת, בין הקטרת של כל יום לבין הקטרת של יום הפורים, מביאה משנתנו חלוקים נוספים בדינים אחרים שהיו שונים ביום הפורים מבשאר ימות השנה. **בכל יום** מימות השנה היו הכהנים עולים במזרחו של כבש, שצד מזרח הוא מימנו של הכהן העולה בכבש, ואמרו חכמים 'כל פניות שאתה פונה יהיו

לְמִיּוֹר, וְיִזְרְדִין בְּמַעְרָבוֹ, שֶׁהוּא מִימִינוֹ שֶׁל הַכֶּהֱן הַיִּזְרְדִי בִּכְבֹּשׁ, וְאִין הַכֶּהֱנִים רִשָּׁאִים לַחֲלָף בְּאַמְצַע הַכְּבֹשׁ, וְהַיּוֹם - בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, הִנֵּה הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל עוֹלָה בְּאַמְצַע וְיִזְרְדִי בְּאַמְצַע, לְהִרְאֹת חֲשִׁיבוֹתוֹ, שֶׁהוּא כָּבוֹן בֵּית לִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהוֹלֵךְ בְּמָקוֹם שְׂרוּצָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם - אִף בְּשָׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה, כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹלָה בְּאַמְצַע וְיִזְרְדִי בְּאַמְצַע, וְרַק שְׂאֵר הַכֶּהֱנִים עוֹלִים בַּמִּזְרָח וְיִזְרְדִים בַּמַּעְרָב. בְּכָל יוֹם מִיָּמוֹת הַשָּׁנָה הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל מְקַדֵּשׁ אֶת יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר, כִּמוֹ כָּל הַכֶּהֱנִים, וְהַיּוֹם - בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, הִנֵּה מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַקִּיתוֹן [כְּלִי מַיִם] שֶׁל זָהָב, מִשּׁוּם חֲשִׁיבוֹתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם - בְּכָל יָמוֹת הַשָּׁנָה כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַקִּיתוֹן שֶׁל זָהָב.

משנה ו: בְּכָל יוֹם הָיָה שָׁם אַרְבַּע מַעֲרֻכּוֹת, וְהַיּוֹם חֲמִשָּׁה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ, וְהַיּוֹם אַרְבַּע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם שְׁתֵּים, וְהַיּוֹם שְׁלֹשׁ:

מִשְׁנֵתָנוּ מִמְּשִׁיכָה בַּהֲבָאת הַחֲלוּקִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּין יוֹם הַכַּפּוּרִים לְבִין שְׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה: בְּכָל יוֹם מִיָּמוֹת הַשָּׁנָה הָיוּ שָׁם - עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אַרְבַּע מַעֲרֻכּוֹת שֶׁל עֲצִים דוֹלָקִים, א. מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, לְהַקְטִיר אֵיבָרֵי קֶרֶבן הַתָּמִיד וּשְׂאֵר הַקִּרְבָּנוֹת. ב. מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה נוֹטְלִים גִּחְלִים לְהַקְטִיר הַקְטִירָה עַל מִזְבֵּחַ הַזָּהָב. ג. מַעֲרָכָה שֶׁל אֵשׁ בַּלְבָּד, לְקַיֵּם אֶת הַפְּסוּק 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תִּשָּׂרֵף בּוֹ לֹא תִכְבֶּה'. ד. מַעֲרָכָה נֹסֶפֶת לְאֵיבָרֵי הַתָּמִיד שֶׁל בִּין הָעֲרֻבִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ בְּמִשְׁךְ הַלִּיָּלָה. וְהַיּוֹם - בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, הָיוּ חֲמִשָּׁה מַעֲרֻכּוֹת, כִּינּוֹ שֶׁהוֹסִיפוּ אַחַת לַטּוֹל מִמֶּנָּה גִּחְלִים לְהַקְטִיר הַקְטִירָה בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם הָיוּ שְׁלֹשׁ מַעֲרֻכּוֹת [וְלֹא הִיָּתָה הַמַּעֲרָכָה הָרְבִיעִית לְצַרֵּף אֵיבָרֵי הַתָּמִיד שֶׁל בִּין הָעֲרֻבִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ, אֲלָא הָיוּ מְקַרִּיבִים אוֹתָם בַּמַּעֲרָכָה הַגְּדוֹלָה], וְהַיּוֹם הָיוּ אַרְבַּע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם הָיוּ שְׁתֵּים [כִּינּוֹ שֶׁלֹּדַעְתּוֹ לֹא הִיָּתָה גַם הַמַּעֲרָכָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל קִיּוֹם הָאֵשׁ], וְהַיּוֹם הָיוּ שְׁלֹשׁ.

פרק ה

משנה א: הוֹצִיאוּ לוֹ אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַמַּחֲתָה, וְחָפֵן מִלֵּא חֲפָנָיו וְנָתַן לְתוֹךְ הַכֹּהֵן, הַגָּדוֹל לְפִי גְדֻלּוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ, וְכֹךְ הִיָּתָה מִדְּתָהּ. נָטַל אֶת הַמַּחֲתָה בִּימִינוֹ וְאֶת הַכֹּהֵן בְּשִׁמְאָלוֹ. הָיָה מְהֻלָּךְ בַּהֵיכָל, עַד שֶׁמָּגִיעַ לְבִין שְׁתֵּי הַפְּרָכּוֹת הַמַּבְדִּילוֹת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וּבִינֵיהֶן אִמָּה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, לֹא הִיָּתָה שָׁם אֲלָא פְּרָכָה אַחַת בַּלְבָּד, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַבְדִּילָה הַפְּרָכָה לָכֵם בֵּין

הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים. הַחִיצוֹנָה הִיָּתָה פְּרוּכָה מִן הָדְרוֹם, וְהַפְּנִימִית מִן הַצָּפוֹן. מְהֻלָּךְ בִּינֵיהֶן, עַד שֶׁמָּגִיעַ לְצָפוֹן. הָגִיעַ לְצָפוֹן, הוֹפֵךְ פָּנָיו לָדְרוֹם, מְהֻלָּךְ לְשִׁמְאָלוֹ עִם הַפְּרָכָה עַד שֶׁהוּא מָגִיעַ לָאֲרוֹן. הָגִיעַ לָאֲרוֹן. נֹתֵן אֶת הַמַּחֲתָה בֵּין שְׁנֵי הַפְּרָכּוֹת. צָבַר אֶת הַקְטִירָה עַל גְּבִי גִחְלִים, וְנָתַלָּהּ כָּל הַבֵּית בְּלוֹ עֵשׂוֹן. יָצָא וְכָא לוֹ בְּדֶרֶךְ בֵּית גְּנוּסָתוֹ, וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצֵרָה בְּבֵית הַחִיצוֹן, וְלֹא הָיָה מֵאֲרִיד בַּתְּפִלָּתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל:

לְאַחַר שֶׁנָּטַל הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל מִחֲתָה מִלֵּאָה גִּחְלִי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהִנִּיחָהּ עַל הַרְבֵּד הָרְבִיעִי שֶׁבַּעֲזָרָה, הוֹצִיאוּ לוֹ מִלְשַׁכַּת הַכֹּהֵלִים אֶת הַכֹּהֵן, שֶׁבָּהּ הוּא עֹתִיד לְהִנִּיחַ מִלֵּא חֲפָנָיו קְטִירָה, וְכֹךְ הוֹצִיאוּ לוֹ מִלְשַׁכַּת 'בֵּית אֲבִטְיָנָס' הַמִּמְנִים עַל עֲשִׂית הַקְטִירָה אֶת הַמַּחֲתָה כִּשְׁהִיא מִלֵּאָה קְטִירָה, וְחָפֵן מִתּוֹךְ הַמַּחֲתָה שֶׁל הַקְטִירָה מִלֵּא חֲפָנָיו - מִלֵּא אֶת שְׁתֵּי הַחֲפָנִים שֶׁלוֹ בַּקְטִירָה, וְנָתַן אֶת אוֹתָהּ קְטִירָה שֶׁבַּחֲפָנָיו לְתוֹךְ הַכֹּהֵן, וְשִׁעוֹר מִלֵּא חֲפָנָיו אֵינוֹ קְבוּעַ, אֲלָא הַגָּדוֹל - כֹּהֵן שֶׁיָּדָיו גְּדוּלוֹת, לְפִי גְדֻלּוֹ, וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ, וְכֹךְ הִיָּתָה מִדְּתָהּ, כְּלוּמֹר, כִּשְׁם שֶׁעָתָה, בַּעֲזָרָה, הִנֵּה מִמִּלֵּא אֶת חֲפָנָיו מִמֶּשׁ וּמִהֶם מַעֲבִיר לַכֹּהֵן, כֹּךְ בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים הִנֵּה מִמִּלֵּא אֶת הַקְטִירָה לְתוֹךְ חֲפָנָיו מִמֶּשׁ [אִף שֶׁכָּבֵד יָדוּעַ שֶׁהַקְטִירָה שֶׁבַּכֹּף הִיא בְּשִׁעוֹר מִלֵּא חֲפָנָיו]. נָטַל הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל אֶת הַמַּחֲתָה שֶׁל גִּחְלִי הָאֵשׁ בִּימִינוֹ, וְאֶת הַכֹּהֵן הַמִּלֵּאָה קְטִירָה בְּשִׁמְאָלוֹ, וְאִף שֶׁהַקְטִירָה חֲשׂוּבָה מִהַגְּחִלִים, כִּינּוֹ שֶׁהַמַּחֲתָה עִם הַגִּחְלִים כְּבִדָּה יוֹתֵר, הִקְלוּ עָלָיו שִׁיטְלָנָה בִּימִינוֹ.

עָתָה מִתְאַרְתֵּן מִשְׁנֵתָנוּ אֶת אִפּוֹ כְּנִיסַת הַכֶּהֱן הַגָּדוֹל לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, בְּזֶמֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁבּוֹ הָיוּ שְׁתֵּי פְּרוּכּוֹת הַמַּבְדִּילוֹת בֵּין הַהֵיכָל לְבִין קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וְכֹךְ לֹא הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים [בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן הִנֵּה כְּתֹל בְּנוֹי בְּעֵבֵי אִמָּה בֵּין הַהֵיכָל לְבִין קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, אֲמָנָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי הִנֵּה גְבוּהָ הִרְבֵּה יוֹתֵר, וְלֹא הִנֵּה נִתֵּן לְבָנוֹת כְּתֹל בְּעֵבֵי אִמָּה בְּגִבָּה גְּדוֹל כָּל כֹּךְ, וְלָכֵן עָשׂוּ שָׁם פְּרָכָה, אֲמָנָם לֹא יָדְעוּ הַחֲכָמִים הָאֵם עָבִי הַכְּתֹל קְדוּשׁ בְּקֹדֶשׁ הַהֵיכָל אוֹ בְּקֹדֶשׁ 'קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים', וּמִמִּילָא לֹא יָדְעוּ הֵיכָן לְהִנִּיחַ אֶת הַפְּרָכָה, הָאֵם בְּתַחֲלַת מָקוֹם עָבִי הָאִמָּה, לְצַד הַהֵיכָל, אוֹ בְּסוּפוֹ, לְצַד קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים. וּמִסָּפֵק עָשׂוּ שְׁתֵּי פְּרוּכּוֹת, וּבִינֵיהֶן רִחוּ אִמָּה, וְאוֹתוֹ מָקוֹם נִשְׁאָר מְסָפֵק. בְּשְׁתֵּי הַפְּרוּכּוֹת הִנֵּה פֶתַח, שֶׁדָּרְכוּ נִתֵּן לְהַכְנִס, אִף לֹא הָיוּ הַפְּתָחִים מְכֻנָּסִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, אֲלָא הָאֶחָד בְּדָרוֹם וְהַשֵּׁנִי בַּצָּפוֹן, נִמְצָא שֶׁהַרוּצָה לְהַכְנִס לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים נִכְנָס בְּפֶתַח הַדְּרוֹמִי שֶׁבְּפְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה, מְהֻלָּךְ לְכָל אֶרֶץ שְׁתֵּי הַפְּרוּכּוֹת, וְנִכְנָס

שפמנח השתת ונברא העולם כלו, והיתה גבוהה מן הארץ
שעור שלש אצבעות, ועליה היה נותן את הקטרת.

משנה ג: נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו, נכנס למקום
שנכנס, ועמד במקום שעמד, והזה ממנו אחת למעלה ושבע
למטה, ולא היה מתכונן להזות לא למעלה ולא למטה, אלא
כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת
ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. יצא
והניחו על פן הזהב שבהיכל:

לאחר סיום עבודת הקטרת הקטרת ממשיך הכהן הגדול
בעבודת הפר והשעיר שהתחיל בהם: **נטל** הכהן הגדול את
הדם של הפר ממי שהיה ממרס בו, **נכנס למקום שנכנס** -
לאותו מקום שנכנס אליו קדם, והניו לקדש הקדשים, **ועמד**
במקום שעמד - במקום שקנגד בין שני הבדים, והזה ממנו -
מדם הפר, **אחת למעלה** - כנגד חדה העליון של הכפרת,
ושבע למטה - כנגד עבי הכפרת, **ולא היה מתכונן להזות לא**
למעלה ולא למטה - לא היה מכון שיפגע הדם בחדה של
כפרת או בעביה של הכפרת, ולא היה הדם נוגע כלל בכפרת,
אלא היה מזה כמצליף, כלומר, היה מכון ידו כאלו הוא
מתכונן להזות למעלה, אך באמת היה הדם נופל על הארץ,
וכן היה מכון ידו כאלו הוא מתכונן להזות למטה, ובאמת
היה הדם של כל ההזיות נופל על הארץ, וכמצליף היינו
כאדם המלקה את המחזיב מלקות, שמלקה מלמעלה
למטה, כך הכהן הגדול היה מכון שיפלו הדמים על הארץ
בשורה, זה תחת זה. **וכך היה** הכהן הגדול מונה את
ההזיות, **אחת** - הזנה אחת כלפי מעלה. **אחת ואחת** - הזנה
נוספת כלפי מטה [והיה אומר 'אחת ואחת' ולא רק 'אחת',
כדי שלא יטעה במנן ההזיות, ויחשיב את ההזנה
הראשונה, שהיתה למעלה, יחד עם השבע שהיו למטה, ולכן
גם בהמשך, בכל הזנה, מזכיר את ה'אחת' שהיתה למעלה],
אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת
ושש, אחת ושבע. לאחר סיום הזיות דם הפר, יצא מקדש
הקדשים, והניחו - הניח את המזרק עם דם הפר על פן
הזהב שבהיכל.

משנה ד: הביאו לו את השעיר, שחטו וקבל במזרק את דמו.
נכנס למקום שנכנס, ועמד במקום שעמד, והזה ממנו אחת
למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכונן להזות לא למעלה ולא
למטה, אלא כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת
ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש,

בפתח הצפוני שבפרכת השניה]. היה הכהן הגדול מהלך
בהיכל, עם הכף והמחתה, עד שמגיע לבין שתי הפרוכות
המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים, וביניהן היה רוח
אמה. רבי יוסי אומר, לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד,
שנאמר, והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש
הקדשים [והוא סובר שהיה דווע שעבי הכותל קדוש
בקדשת קדש הקדשים, והניחו את הפרכת בתחלת מקום
עבי הכותל, לצד ההיכל]. ממשיכה המשנה לבאר את
הנעשה לדעת חכמים, שהיו שתי פרוכות: הפרכת החיצונה
היתה פרוכה מן הדרום, כלומר, קצה הפרכת היה נכפל על
חלק הפרכת שלפניו ונאחז בקרס של זהב, כדי ליצור שם
'פתח', והפרכת הפנימית היתה פרוכה מן הצפון. לאחר
שנכנס בפרכת הראשונה בצד דרום היה מהלך ביניהן - בין
שתי הפרוכות, עד שמגיע לצפון. הגיע לצפון, ונכנס לבית
קדש הקדשים, הופך פניו לדרום, מהלך לשמאלו עם
הפרכת - הולך כשהפרכת לצד שמאלו, עד שהוא מגיע
לארון - למקום שבו היה מונח הארון בבית ראשון. הגיע
למקום הארון, נותן את המחתה במקום שהוא כנגד בין
שני הבדים שהיו בבית ראשון. צבר את הקטרת שבכף על
גבי גחלים, ויתחלה היה מעביר את הקטרת מהכף לתוף
חפניו, ונזהר שלא יפל מהקטרת לארץ כלום, שהרי אם
יחסר אפלו משהו, אין זה 'מלא חפניו', ומניח את הקטרת
מתוף חפניו על הגחלים שבמחתה, ונתמלא כל הבית פלו
עשן מהקטרת הנשרפת. יצא הכהן הגדול מקדש הקדשים,
ובא לו בדרך בית כניסתו - יוצא באותה צורה שבה נכנס,
כלומר כשפניו למקום ארון הקדש ואחוריו לפרכת, דרך
כבוד, ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון - בהיכל, ולא היה
מאריך בתפלתו, כדי שלא להבעית את ישראל, לפי שכהן
גדול שאינו ראוי, או שמקטיר את הקטרת בדרך שאינה
ראויה, היה נענש, ולפעמים היה מת מיד, ואם היה
מתמהמה היו ישראל חוששים שמא מת הכהן הגדול.

משנה ב: משנטל הארון, אכן היתה שם מימות נביאים
ראשונים, ושתייה היתה נקראת, גבוהה מן הארץ שלש
אצבעות, ועליה היה נותן:

משנטל הארון על ידי נבוכדנצר, שנטלו לבבל בעת חרבן
בית המקדש הראשון [ויש אומרים שנגנז הארון על ידי
יאשיהו המלך, קדם חרבון], אכן היתה שם - בקדש
הקדשים, במקום הארון, מימות נביאים ראשונים - דוד
המלך ושמואל הנביא, ו'שתיה' היתה נקראת, על שם

אחת ושבע. יצא והניחו על כן השני שהיה בהיכל. רבי יהודה אומר, לא היה שם אלא כן אחד בלבד. נטל דם הפך והניח דם השעיר, והזה ממנו על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה, אלא כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. נטל דם השעיר והניח דם הפך, והזה ממנו על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה, אלא כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. ערה דם הפך לתוך דם השעיר, ונתן את המלא בריקון:

לאחר שסיים הפך הגדול את זריקת דם הפך לבדו, הביאו לו את השעיר שפנל עליו הגורל לה', שחטו - התחיל את שחיטתו וסיים אחר את השחיטה, וקבל הפך הגדול עצמו במזרק את דמו, נכנס למקום שנקנס - לקדש הקדשים, ועמד במקום שעמד - במקום שפנגד בין שני הבדים, והזה ממנו - מדם השעיר, אחת למעלה, כנגד חדה העליון של הפפרת, ושבע למטה, כנגד עבי הפפרת, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה - לא היו הדמים נוגעים בפפרת עצמה כלל, אלא כמצליף, שהיה מזה כנגד חדה של פפרת וכנגד עביה, אף הדמים עצמם היו נופלים על הארץ, ויכמו שהתבאר לעיל לגבי דם הפך, וכך היה מונה, אחת - הזיה אחת למעלה, אחת ואחת - הזיה נוספת למטה, אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. לאחר סיום הזיות דם השעיר בקדש הקדשים, יצא הפך הגדול מקדש הקדשים, והניחו - הניח את המזרק עם דם השעיר על כן השני שהיה בהיכל, שהרי בכו הראשון כבר היה מונה המזרק עם דם הפך. רבי יהודה אומר, לא היה שם אלא כן אחד בלבד, ולכן תחלה נטל את המזרק עם דם הפך מאותו כן, והניח במקומו את דם השעיר. ובין לתנא קמא ובין לרבי יהודה היה עתה בידו דם הפך, והזה ממנו - מדם הפך, בהיכל, על הפרכת שפנגד מקום הארון, מבחוץ, כנגד המקום שבין שני הבדים, והזה הזיה אחת למעלה, ושבע הזיות למטה, ואף כאן לא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה - לא היה הדם פוגע בפפרת עצמה, אלא כמצליף, שהיה מזה כנגד הפרכת במקום חדה של פפרת, וכנגד הפרכת במקום עביה של פפרת, והדמים עצמם היו נופלים על הארץ. וכך היה מונה, אחת - הזיה אחת למעלה. אחת ואחת - הזיה נוספת למטה,

אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. עתה נטל את דם השעיר והניח את דם הפך, והזה ממנו - מדם השעיר על הפרכת שפנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, ואף בהזיות אלו לא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע. לאחר שהזה מדם הפך ומדם השעיר בקדש הקדשים, וחזר והזה מדם הפך ומדם השעיר בהיכל כנגד הפרכת, ערה - שפך את דם הפך לתוך המזרק שבו דם השעיר, וחזר ונתן - שפך את המזרק המלא בדם של הפך והשעיר, במזרק הריקון, כדי שיתערבו הדמים היטב.

משנה ה': ויצא אל המזבח אשר לפני ה', זה מזבח הזהב. התחיל מחטא ויורד. מהיכן הוא מתחיל, מקרן מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית. מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון, משם היה גומר על מזבח הפנימי. רבי אליעזר אומר, במקומו היה עומד ומחטא. ועל בלן היה נותן מלמטה למעלה, חוץ מזה שהיתה לפניו, שעליה היה נותן מלמעלה למטה:

לאחר שערב את דם הפך ודם השעיר היטב במזרק אחד, כמבואר במשנה הקודמת, נגש הפך הגדול להזות מהדם המערב על מזבח הזהב, שנאמר 'ויצא אל המזבח אשר לפני ה'', זה מזבח הזהב, העומד בהיכל, התחיל מחטא ויורד - מזה את הדם על קרנות המזבח מלמעלה למטה 'מחטא' הינו מטהר, כלומר, מטהרו בהזיותיו, שנאמר 'וטהרו וקדשו מטמאות בני ישראל', ונתנא זה סובר שהיה הפך הגדול הולך מקרן לקרן כדי להזות עליה, ולכן כל הזיה הזיה נעשית מלמעלה למטה, כיון שאם היה מזה מלמטה למעלה היה הדם נוזל על ידיו, ומלכלך את שרוול בגדו. ומהיכן - מאיזו קרן הוא מתחיל, מקרן מזרחית צפונית, ואחריה ממשיך לימינו, לקרן צפונית מערבית, אחריה למערבית דרומית, ובסוף לדרומית מזרחית. מקום - באותה קרן שהוא מתחיל בהזיות דם קרבן חטאת נתן על מזבח החיצון, שזו קרן דרומית מזרחית, משם - באותה קרן היה גומר בהזיות דם הפך והשעיר על מזבח הפנימי. רבי אליעזר אומר, לא היה הפך הגדול הולך מקרן לקרן, אלא במקומו היה עומד, ומחטא - ומזה על כל ארבע קרנות המזבח, שהרי כל מזבח הזהב היה אמה על אמה בלבה שלש אמות, ויכול הפך הגדול להגיע ממקומו לכל ארבע

הקרנות, ועל כן - על שלש הקרנות הרחוקות ממנו היה נותן מלמטה למעלה, כיון שלדעת רבי אליעזר הוא עומד במקומו ומושיט ידו לקרן הרחוקה ממנו, וכול הוא להזות מלמטה למעלה באפו שיהיו ראשי אצבעותיו כל הזמן כלפי מטה, ולא יתלכלכו בגדיו, חוץ מקרן זו שהיתה לפניו, שעליה היה נותן מלמטה למטה, כיון שאם נזה מלמטה למעלה בהכרח ירים אצבעותיו כלפי מעלה, ויתלכלכו בגדיו.

משנה ו: הנה על סהרו של מזבח שבע פעמים, ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומי. אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל, ומועלין בהן:

לאחר שהנה על ארבע הקרנות של מזבח הזהב, המשיך והנה על סהרו של מזבח - על המקום המגלה שבראש מזבח הזהב, שהיה מפנה את הגחלים אילך ואילך ומנה על הזהב המגלה שבו שבע פעמים, ושירי הדם - מה שנשאר במזרק מדם זה של הפר והשעיר היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. מוסיפה המשנה בדרך אגב ואומרת, ושירי הדם של חטאות שדמם נתן על מזבח החיצון, היה שופך על יסוד דרומי של המזבח. אלו ואלו - שירי דם חטאות הנתנות על מזבח החיצון, ושירי דם זה של הפר והשעיר הנתן על מזבח הזהב, ששגריהן נשפכים על היסוד של המזבח החיצון, מתערבין באמה - היו הדמים מתערבים באמת המים העוברת בעזרה, ויוצאין משם לנחל קדרון הזורם ליד ירושלים, ונמכרין לגננין - לבעלי גנות, לזבל - להשתמש בהם כזבל לגנותיהם, ומועלין בהן - ועוברים בכך על אסור מעילה, כיון שאסור להנות מהם בלי לשלם דמים להקדש.

משנה ז: כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר, אם הקדים מעשה לחברו, לא עשה כלום. הקדים דם השעיר לדם הפר, וחזר ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר. ואם עד שלא גמר את המתנות ששפכים נשפך הדם, יביא דם אחר ויחזר ויזה בתחלה בפנים. וכן בהיכל, וכן במזבח הזהב, שכל כפרה בפני עצמן. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, במקום שפסק, משם הוא מתחיל:

כל מעשה יום הכפורים - כל העבודות המיוחדות ליום הכפורים, שנעשות בבגדי לבן, האמור על הסדר במשניות

לעיל, אם הקדים מעשה לחברו, ולא עשהו כסדר האמור, לא עשה כלום, וצריך לחזר ולעשותו כסדר, אך אינו צריך לחזר לתחלת כל העבודות, אלא רק לעבודות שנעשו שלא כסדר, ולכן, אם הקדים את הזית דם השעיר להזית דם הפר, אינו צריך לחזר ולהזות מדם הפר, שהרי דם הפר נתן כראוי, אלא יחזור ויזה מדם השעיר, שהוא לאחר דם הפר, שכבר נתן מתחלה כדין וימדר על הזית הדם שבהיכל, אבל בהנה שבקדש הקדשים אם הקדים את הזית השעיר להזית הפר, נמצא ששחט את השעיר קדם שהנה את דם הפר, ובאפו נזה השחיטה פסולה, וצריך לחזר ולשחט שעיר אחר, ולהזות מדמו בקדש הקדשים. ואם עד שלא גמר את נתינת המתנות [-הזאת הדם] ששפכים - בקדש הקדשים, נשפך הדם של הפר או השעיר, ואינו יכול לסיים את ההנה של הדם בהיכל על הפרכת ועל מזבח הזהב, יביא דם אחר - ישחט קרבן אחר ממין שנשפך דמו, פר או שעיר, ויחזור ויזה בתחלה - מתחלת מנגן ההזיות בפנים, ואף אם הנה כבר שש הזיות, צריך להתחיל מהראשונה. וכן בהיכל - אם נשפך הדם לאחר סיום ההזיות שבקדש הקדשים, וקדם שסיים את ההזיות שבהיכל כנגד הפרכת, שוחט קרבן נוסף ומנה את דמו כנגד הפרכת, ואינו צריך לחזר ולהזות בקדש הקדשים, וכן במזבח הזהב - אם נשפך הדם קדם סיום ההזיות עליו, שוחט קרבן נוסף ומנה על מזבח הזהב, ואינו צריך לחזר ולהזות בקדש הקדשים ועל הפרכת, והטעם שאינו צריך לחזר ולהזות במקומות שכבר סיים את הזיתו, לפי שכל כפרה בפני עצמן - כל אחת מההזיות, בקדש הקדשים, על הפרכת, ועל מזבח הזהב, היא כפרה בפני עצמה, ואינה שייכת להזיות הסודמות, אך צריך הוא להתחיל מתחלת ההזיות של אותו המקום, אף אם כבר התחיל את ההזיות קדם שנשפך הדם. רבי אלעזר ורבי שמעון חולקים ואומרים, אינו צריך לחזר לתחלת מנגן ההזיות, אלא ממקום שפסק - מאותה הזנה שהפסיק בה, למשל אם נשפך הדם לאחר שהנה שלש או ארבע הזיות, משם הוא מתחיל, ואינו חוזר לראש המנגן.

פרק ו

משנה א: שני שעירי יום הכפורים, מצותן שיהיו שוין במראה ובקומה ובדמים ובליקחתן באחד. ואף על פי שאינן שוין, כשרין. לקח אחד היום ואחד למחר, כשרין. מת אחד מהן, אם עד שלא הגריל מת, יקח זוג לשני. ואם משהגריל מת,

יביא זוג אחר ויגדיל עליהם בתחלה, ויאמר, אם של שם מת, זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. ואם של עזאזל מת, זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו. והשני ירעה עד שיסתאב, וימכר ויפלו דמיו לנדבה, שאין חטאת צבור מתה. רבי יהודה אומר, תמות. ועוד אמר רבי יהודה, נשפך הדם, ימות המשתלח. מת המשתלח, ישפך הדם:

משנתנו מבארת את דין שעירי יום הכפורים שנגרד עליהם הגורל, אחד לה' ואחד לעזאזל: **שני שעירי יום הכפורים, מצותו שיהיו שניהן שוין** - דומים זה לזה במראה - שיהיו שניהם לבנים או שניהם שחורים, ובקומה - בגבהן, ובדמים - במחיר שנתן עבורם, ובלקיחתן כאחד - שיקנו את שניהם בבת אחת. ואמנם דין זה הוא רק לכתחלה, אך בדיעבד, **אף על פי שאינו שוין, כשרין**. וכן בדיעבד אם לקח [קנה] אחד היום ואחד למחר, כשרין. אם מת אחד מהן - מהשעירים, אם עד שלא הגדיל - קדם שהפיל גורלות, מת אותו אחד, יקח שעיר אחר שיהיה זוג לשני. ואם משגהגדיל מת אחד מהם, יביא זוג אחר ויגדיל עליהם בתחלה - כמו שהגדיל בפעם הראשונה, ויאמר את אחד הנסחאות שיובאו להלן, לפי המקרה שארע, כלומר, אם השעיר של שם הוא שמת, יאמר כך, זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו - תחת השעיר שמת, ואם השעיר של עזאזל מת, יאמר כך, זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו. והשעיר השני של ההגדלה השנייה, שאינו נגרד, ירעה בשדה עד שישתאב - שיפול בו מום ויפסל להקרבה, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה - וישתמשו בכסף שקבלו תמורתו להקרבת קרבנות נדבה. והטעם שירעה עד שישתאב, ואין מכניסים אותו לבית סגור ומונעים ממנו מזון עד שימות, כדרך שעושים לחטאת יחיד שאין בה צרך [לגון] שאבדה, והתכפר בעליה בחטאת אחרת, ואחר כך נמצאה, לפי שאין חטאת צבור מתה. רבי יהודה אומר, אף זו, הגם שהיא חטאת ציבור, מכל מקום תמות. ועוד אמר רבי יהודה, אם נשפך הדם של השעיר שנפל עליו הגורל לה' קדם סיום ההזיות, ויש צרך להגדיל מחדש על שני שעירים נוספים, ימות גם השעיר המשתלח, ויביא זוג אחר ויגדיל עליהם לה' ולעזאזל. וכן אם מת השעיר המשתלח, ישפך הדם של השעיר שנפל עליו הגורל לה', ויגדיל מחדש על שני שעירים אחרים.

משנה ב: בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר, אָנָּה הָשֵׁם, עוֹו פִּשְׁעוֹ חֲטָאוֹ לִפְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּה בָּשָׂם, כִּפֹּר נָא לַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵים וּלְחַטָּאִים,

שָׁעוּ וּשְׁפָשְׁעוּ וּשְׁחָטָאוּ לִפְנֵיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּפְתּוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ לֵאמֹר, כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בַּעֲזָרָה, כִּשְׁהָיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמִּכְרֹשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֶּהֱן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

לאחר ששחט את השעיר שניצא עליו הגורל לה' [והזה את דמו בקדש הקדשים ובהיכל ועל מזבח הזהב], בא לו הכהן הגדול אצל שעיר המשתלח, וסומך שתי ידיו עליו, ומתודה. וכך היה אומר, אָנָּה הָשֵׁם, עוֹו פִּשְׁעוֹ חֲטָאוֹ לִפְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּה בָּשָׂם, כִּפֹּר נָא לַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעֵים וּלְחַטָּאִים, שָׁעוּ וּשְׁפָשְׁעוּ וּשְׁחָטָאוּ לִפְנֵיךָ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּפְתּוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ לֵאמֹר, 'כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ'. וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם הָעוֹמְדִים בַּעֲזָרָה [בּוֹדוּיִים הַקּוֹדְמִים לֹא הָיוּ הָעֵם בַּעֲזָרָה, אֲלָּא רַק הַכֹּהֲנִים, שֶׁעַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם הָיָה מִתְנַדֶּה. אֲךָ עֲתָה, בּוֹדוּי עַל הַשְּׁעִיר, שֶׁהוּא נֹדֵי עַל עֲוֹנוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, הָיוּ גַם הָעָם בַּעֲזָרָה], כִּשְׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת הָשֵׁם הַמִּכְרֹשׁ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כֶּהֱן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

משנה ג: מסרו למי שהיה מוליכו. הכל כשרין להוליכו, אלא שעשו הכהנים גדולים קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו. אומר רבי יוסי, מעשה והוליכו ערסלא, וישראל היה: לאחר שהתנדדה הכהן הגדול על השעיר המשתלח, מסרו למי שהיה מוליכו לעזאזל. והכל כשרין להוליכו, כהנים לויים וישראלים, אלא שאף על פי כן עשו הכהנים גדולים קבע - מנהג קבוע, ולא היו מניחין את ישראל להוליכו, אלא היו שולחים אותו רק על ידי כהנים. אומר רבי יוסי, מעשה והוליכו אדם בשם ערסלא, וישראל היה.

משנה ד: וכבש עשו לו מפני הבבליים, שהיו מתלשים בשערו, ואומרים לו, טל וצא, טל וצא. מקרי ורושלים היו מלוין אותו עד סבה הראשונה. עשר סבות מירושלים ועד צוק, תשעים רים, שבעה ומחצה לכל מיל:

וכבש - מין מעלה משופעת שהיה מהלך על גבה מן העזרה ועד מחוץ לעיר עשו לו, לאותו שמולך את השעיר המשתלח, מפני הבבליים [בגמרא מבאר שהיו אלו אנשי אלכסנדריה, והיו מכנים אותם 'בבליים'] שהיו מתלשים

בשערו של המוליד את השעיר, ואומרים לו, 'טל וצא, טל וצא', כלומר, הנדרז לשלח את השעיר, ואל תשקה את עוונותינו עלינו, ועל ידי הכבש שעשוי לו, לא יכלו אותם אנשים להגיע אליו. **מיקרי - מחשובי אנשי ירושלים היו מליון אותו -** את האדם המשלח את השעיר עד ספה הראשונה, ועשר סבות היו עושים מירושלים ועד הצוק שממנו משלך השעיר, שזהו מהלך תשעים ריס, שבעה ומחצה לכל מיל, כלומר, כל 'מיל' הוא שבעה וחצי ריס, וכינו שהיו מירושלים ועד הצוק שנים עשר מיל, נמצא שהם תשעים ריס, והיו שם עשר סבות לצורך המשלח את השעיר, ובין ספה לספה שעור מיל, שהוא אלפים אמה, תחום שבת, והיו אנשי הספה יכולים ללוותו עד הספה הקרובה, ומספה אחרונה ועד הצוק היו שני מילין, ולשם לא היו מליון אותו.

משנה ה: על כל ספה וספה אומרים לו, הרי מזון והרי מים. ומליון אותו מספה לספה, חוץ מאחרונה שבה, שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו:

על כל - בכל ספה וספה שהיה המשלח את השעיר נכנס אליה, היו אומרים לו האנשים היושבים שם, **הרי מזון והרי מים**, ואף שיום הכפורים היום, אמרו לו כן כדי ליטב את דעתו, שמי שיכול לאכול או לשתות אינו רעב וצמא כל כך, אבל מעולם לא ארע שאכן היה צוק לאכול ולשתות, והיו אנשי הספה מליון אותו מספה לספה, וכמו שהתבאר שבין ספה לספה היו אלפים אמה בלבד, חוץ מאנשי הספה האחרונה שבה, שהיושב בספה האחרונה אינו מגיע עמו לצוק, שהרי זהו מרחק של ארבעת אלפים אמה, אלא מלנה אותו עד מחצית הדרך, שעור אלפים אמה, ועומד מרחוק ורואה את מעשיו של המשלח את השעיר.

משנה ו: מה היה עושה, חולק לשון של זהרית, חציו קשר בסלע וחציו קשר בין שתי קרניו, ודחפו לאחוריו, והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים. בא וישוב לו תחת ספה אחרונה עד שתחשך. ומאימתי מטמא בגדים, משיצא חוץ לחומת ירושלים. רבי שמעון אומר, משעת דחיתו לצוק:

משנתנו מתארת את צורת שלוח השעיר לעזאזל. מה היה המשלח עושה, היה חולק לשון של זהרית - חותך לשנים חתיכת צמר צבועה באדם, חציו קשר בסלע שבראש הצוק, וחציו קשר בין שתי קרניו של השעיר המשלח, והיתה

מלבינה לאות שהתכפרו עוונותיהם של ישראל ולא היה קושר את כלה בסלע, שמה תלבין קדם שידחף את השעיר, ויחשב שכבר הסתיימה הכפרה וימנע מלדחפו. ולא היה קושר את כלה בין קרניו של השעיר, שמה מתוך הדחיפה לא יראה את הצמר מלבין, ויהיו ישראל עצובים. אלא היה קושר חציה בסלע וחציה בין קרניו, וגם אם תלבין עתה קדם הדחיפה, הואיל והוא עסוק בשעיר, לא ימנע מלדחפו. והשעיר עומד ופניו כלפי האיש המשלח, ודחפו לשעיר לאחוריו, והוא [השעיר] מתגלגל ויורד במורד ההר, ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה פלו אברים אברים. בא המשלח וישוב לו תחת ספה אחרונה עד שתחשך - עד מוצאי יום הכפורים. ואף שהמרחק בין הצוק לבין הספה האחרונה גדול מתחום שבת, התירו לו לחזור לשם כיון שהיה מתירא להשאר במדבר לבדו כשמתחיל להחשיך. נאמר בפסוק 'והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המנחה'. המנחה מבררת עתה ממתי המשלח את השעיר מטמא את בגדיו: ומאימתי מטמא בגדים, משיצא חוץ לחומת ירושלים בדרך לעזאזל, כיון שנאמר 'המשלח', וכבר התחיל שלוחו לכוון המדבר. רבי שמעון חולק ואומר, מטמא רק משעת דחיתו של השעיר לצוק, כיון שנאמר 'המשלח את השעיר לעזאזל', ללמד שרק משעת דחיתו לצוק מטמא בגדים.

משנה ז: בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין. קרעו והוציא את אמוריהן, נתנו במים, והקטירן על גבי המזבח. קרעו במקלעות, והוציאו לבית השרפה. ומאימתי מטמאין בגדים, משיצאו חוץ לחומת העזרה. רבי שמעון אומר, משיצאת האור ברבן:

לאחר שמסר הפה הגדול את השעיר המשלח למי שהיה משלחו, בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין - העתידים להשרף, קרעו, והוציא את אמוריהן - האיברים הפנימיים המקטרים על גבי המזבח, נתנו במים - בקערה של כלי שרת, והקטירן - כדי להקטירן לאחר זמן על גבי המזבח. ואת גוף הפר והשעיר קלעו במקלעות - עשה את בשרו כמין קליעה, והוציאו לבית השרפה, להשרף חוץ לבית המקדש. נאמר בפסוק 'והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים', מבררת המנחה, ומאימתי השורפים את הפר והשעיר מטמאין בגדים, משיצאו חוץ לחומת העזרה, בדרךם לשרפת הפר והשעיר. רבי שמעון אומר, משיצאת האור ברבן - משעה שנתפסה האש ברב הבחמות.

משנה ח: אמרו לו לכהן גדול, הגיע שער למדבר. ומניין היו יודעין שהגיע שער למדבר, דרכיות היו עושין, ומניפין בסודרין, ויודעין שהגיע שער למדבר. אמר רבי יהודה, והלא סימן גדול היה להם, מירושלים ועד בית חדרו שלשה מילין. הולכין מיל, וחוזרין מיל, ושוהין כדי מיל, ויודעין שהגיע שער למדבר. רבי ישמעאל אומר, והלא סימן אחר היה להם, לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל, וכשהגיע שער למדבר היה הלשון מלבין, שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו:

אמרו לו לכהן גדול שהגיע השער המשתלח למדבר, כדי שיוכל להמשיך בעבודות היום, אך לפני שממשיכה המשנה בתאור מעשי הכהן הגדול, שואלת המשנה, ומניין היו יודעין שהגיע שער למדבר. ומשיכה, דרכיות - אבנים גדולות היו עושין בדרך שמבית המקדש ועד לצוק, והיו בני אדם עומדים עליהם, ומניפין בסודרין כדי להודיע שהגיע השער למדבר, וכך היו יודעין שהגיע השער למדבר. אמר רבי יהודה, והלא סימן גדול היה להם, מירושלים ועד בית חדרו - ועד תחלת המדבר, היה מהלך שלשה מילין. ולמדנו לעיל שחשובי ירושלים היו מלוים אותו מהלך מיל אחד, ואם כן היו הולכין מיל, וחוזרין מיל, ושוהין כדי מיל, וכך היו יודעין שהגיע שער למדבר, וסובר רבי יהודה שאין צורך שגגיע השער לצוק כדי להמשיך בעבודת היום, אלא די בכך שהגיע לתחלת המדבר. רבי ישמעאל אומר, והלא סימן אחר היה להם, לשון של זהורית - חתיכת צמר צבועה באדום היה קשור על פתחו של היכל, וכשהגיע שער למדבר היה הלשון מלבין, שנאמר, אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, וכשראוהו מלבין ידעו שהגיע השער למדבר.

פרק ז

משנה א: בא לו כהן גדול לקרות. אם רצה לקרות בבגדי בוי, קורא. ואם לא, קורא באצטלית לבן משלו. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל, וקורא עומד, וקורא אחרי מות ואף בעשור. וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר, יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, ובעשור שבחמש הפקודים קורא על פה, ומברך עליה שמונה ברכות, על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל

המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמו, (ועל ירושלים בפני עצמה), ועל הכהנים בפני עצמן, ועל שאר התפלה:

בא לו כהן גדול לקרות קריאת התורה של עניני היום, אם רצה לקרות בבגדי בוי המיוחדים לעבודות יום הכפורים, קורא, ואף שקריאת התורה אינה חלק מעבודות היום, מתר לו להנות מבגדים אלו כל זמן שהוא בבית המקדש. ואם לא - אם אינו רוצה לקרא בבגדי בוי, קורא באצטלית [-בגד ארז] לבן משלו, כיון שאין זו עבודה, וכמו שהתבאר. חזן הכנסת - שמש בית הכנסת נוטל ספר תורה ממקומו, ונותנו לראש הכנסת - ראש בית הכנסת, שעל פיו נקבעים כל צרכי בית הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן של הכהן הגדול, והסגן נותנו לכהן גדול, ועושים כן כדי להגדיל כבודו של הכהן הגדול, שכל אלו טוהרים עבורו, וכהן גדול עומד ומקבל את ספר התורה, וקורא כשהוא עומד, וקורא בפרשת אחרי מות, שם מובא כל סדר מעשה יום הכפורים, ופרשת 'אף בעשור' שבפרשת אמר, כיון שהן קרובות זו לזו, ויכול לגלל בקלות מזו לזו בזמן שהמתרגמן מתרגם את הפסוק האחרון, אף הפרשה הבאה שהוא קורא רחוקה מדי, ולכן גולל את ספר התורה ומניחו בחיקו, וכדי שלא יסברו שספר התורה שבגידו חסר, ומחמת כן הוא קורא בעל פה, אומר תחלה לשומעים, יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, ואת פרשת 'בעשור' לחדש השביעי שבחמש הפקודים [-בחמש במדבר], קורא על פה. ומברך עליה - על קריאת התורה שמונה ברכות, על התורה - ברכות התורה, לפני הקריאה ואחריה, כמו כל מי שקורא בתורה, ושתי הברכות הללו נמנות כאן בברכה אחת. ועל העבודה - ברפת 'רצה'. ועל ההודאה - ברפת 'מודים'. ועל מחילת העון - ברפת 'סלח לנו'. ועל המקדש בפני עצמו - מתפלל שתשרה עליו השכינה. ועל ישראל בפני עצמו, שיצליח הקדוש ברוך הוא לכלל ישראל, ותנשא מלכותם. ועל הכהנים בפני עצמן, שיתברכו ויתקבלו קרבנותיהם בראון. ועל שאר התפלה, שיושיע הקדוש ברוך הוא לכל יהודי מצריותו, וחיותם בברוך אתה ה' שומע תפלה.

משנה ב: הרואה כהן גדול כשהוא קורא, אינו רואה פר ושעיר הנשרפים. והרואה פר ושעיר הנשרפים, אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא. ולא מפני שאינו רשאי, אלא שהיתה דרך רחוקה, ומלאכת שניהן שוה כאחת:

אדם הרואה את הכהן הגדול כשהוא קורא קריאת התורה, כמבאר במשנה הקודמת, אינו רואה פר ושעיר הנשרפים

מחוץ למקדש, והרואה פר ושעיר הנשרפים, אינו רואה את הפה הגדול כשהוא קורא. ומבארת המשנה, ולא מפני שאינו רשאי לראות את שניהם, אלא כיון שהיתה דרך רחוקה ביניהם, ומלאכת שניהן שוה כאחת, שבאותו זמן ממש נשרפים הפר ושעיר מחוץ למקדש, והפכה הגדול קורא בתורה בבית המקדש. ומשנתנו באה לחדש שמתר לאדם להניח ראית מצוה אחת, וללכת ולראות מצוה אחרת, ואין בזה משום 'אין מעבירים על המצוות', כיון שאינו מקים בעצמו שום מצוה, אלא רק עומד ורואה.

משנה ג: אם בבגדי בויז קורא, קדש ידיו ורגליו, פשט ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב, ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ויצא ועשה את אילו ואת איל העם, ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, עם תמיד של שחר היו קרבים, ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבים עם תמיד של בין הערבים:

כפי שהתבאר לעיל (משנה א), יכול הפה הגדול לקרא בתורה כשהוא לבוש בבגדי עצמו, וכמו כן רשאי הוא לקרא בבגדי הבוץ המיוחדים לעבודת יום הכפורים, ולעיל למדנו שלפני הפשטות בגדים ואחר לבישת בגדים טעון הפה הגדול קדוש ידים ורגלים. אומרת המשנה, אם בבגדי בויז קורא, לאחר סיום הקריאה קדש ידיו ורגליו, פשט את בגדי הבוץ, ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב, ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ויצא ועשה - הקריב את אילו, ואת איל העם, כמו שנתאמר 'ועשה את עלתו ואת עלת העם וכפר בעדו ובעד העם', ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה הבאים לקרבן מוסף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, שבעת הכבשים בני שנה, אחד עם תמיד של שחר היו קרבים, וכן פר העולה היה קרב עם תמיד של שחר. ושעיר הנעשה בחוץ (היו קרבים) היה קרב אחד עם תמיד של בין הערבים.

משנה ד: קדש ידיו ורגליו, ופשט ירד וטבל ועלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, ולבש, וקדש ידיו ורגליו. נכנס להוציא את הפה ואת המחתה. קדש ידיו ורגליו, ופשט ירד וטבל, עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ונכנס להקטיר קטרת של בין הערבים ולהטיב את הנרות, וקדש ידיו ורגליו, ופשט. הביאו לו בגדי עצמו, ולבש. ומלוין אותו עד ביתו. ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן המקדש:

כפי שלמדנו בפרקים הקודמים מכניס הפה הגדול לקדש הקדשים את הפה של הקטרת ואת המחתה המלאה גחלים, ומקטיר שם את הקטרת. עתה עליו להכנס במיוחד כדי להוציא משם: לאחר סיום עבודות אלו קדש הפה הגדול ידיו ורגליו, ופשט בגדי זהב, וירד וטבל, ועלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן, המליעדים לעבודות המיוחדות ליום הכפורים, ולבש, וקדש ידיו ורגליו. נכנס לקדש הקדשים כדי להוציא את הפה ואת המחתה. לאחר שיצא משם, קדש ידיו ורגליו, ופשט את בגדי הלבן, וירד וטבל, ועלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש, וקדש ידיו ורגליו, ונכנס להיכל לעבודות שנעשות בכל יום במקדש, להקטיר על גבי מזבח הזהב את הקטרת של בין הערבים, ולהטיב את הנרות, ולהדליקם. וקדש ידיו ורגליו, ופשט את בגדי הזהב, ובזה סים את כל עבודות היום. עתה הביאו לו את בגדי החל של עצמו, ולבש. ומלוין אותו ושראל עד ביתו. ויום טוב היה עושה הפה הגדול לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן המקדש.

משנה ה: כהן גדול משמש בשמנה כלים. וההדיוט בארבעה, בכתנת ומכנסים ומצנפת ואבנט. מוסיף עליו כהן גדול, חשן ואפוד ומעיל וציץ. באלו נשאלין באורים ותמים. ואין נשאלין אלא למלך ולבית דין ולמי שהצבור צריך בו:

אגב כך שהזכרנו עד עתה עניני בגדי הפה הגדול, מפרטת המשנה מה הם בגדי הפה הגדול ובמה הם שונים מבגדי כהן הדיוט: כהן גדול משמש בשמנה כלים [-בגדים], והכהן ההדיוט [-הפשוט] משמש בארבעה בגדים, והם בגדי פשתן לבנים, בכתנת, ומכנסים, ומצנפת ואבנט, והאבנט רקום גם בצמר. מוסיף עליו כהן גדול ארבעה בגדים נוספים, חשן, הנמצא על לבו, ואפוד, כמין סנר הלבוש מאחוריו, וחוגרו מלפניו כנגד לבו, ומעיל תכלת, ובו פעמונים ורמונים, וציץ, הקשור על מצחו. באלו - בזמן שהפכה הגדול לבוש בשמנה בגדים אלו נשאלין באורים ותמים, וכך נשאלים, הפכה הגדול עומד ופניו לארון הקברית, ומאחוריו עומד השואל, ושואל בקול גמור 'האם אעשה דבר פלוני או לא אעשה'. ורוח הקדש לובשת את הפה, ומביט בחשן, ורואה אותיות בולטות בחשן כנגד פניו 'עשה כך' או 'לא תעשה כך', ורוח הקדש היתה מודיעה לפה איך יצטרך את האותיות הבולטות זו עם זו, עד שיקבין את משמעות הדברים. ואין נשאלין אלא למלך, וכן לבית דין, וכן למי שהצבור צריך בו.

משנה א: יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. והמלך והכלה ירחצו את פניהם, וחתיה תנעל את הסנדל, דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין:

פרק זה עוסק באסורי ודיני יום הכפורים הנוגעים לכל אדם, ולא לעבודות בית המקדש. **יום הכפורים**, מכניסותו ועד צאתו, **אסור באכילה ובשתיה**, וגם בהם חיוב כרת, וכן אסור ברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה, ובדברים אלו אין חיוב כרת. והמלך, והכלה תווד שולשים יום לנשואיה, ירחצו את פניהם, כיון שהמלך צריך להראות נאמה, שנאמר 'מלך ביפו תחזינה עיניך', והכלה צריכה להתנאות כדי להתחבב על בעלה ולמצא חן בעיניו. והחיה - יולדת, תנעול את הסנדל, דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין.

משנה ב: האוכל ככותבת הנסח, כמוה ובגרעינתה, והשותה מלא לגמיו, חיב. כל האכלין מצטרפין לככותבת. כל המשקין מצטרפין למלא לגמיו. האוכל ושותה, אין מצטרפין:

משנתנו מבארת את שעור האכילה והשתיה ביום הכפורים, שחייבים עליו כרת. **האוכל** מאכל כל שהוא, שגדלו הוא **ככותבת הגסה** - כתרמר גדול, **כמוה ובגרעינתה** - כשעור התמר עם הגרעין שבו, וכן השותה משקה כל שהוא בשעור **מלא לגמיו** - שאם יחזיק את המשקה באחד מלחיו, יראה בולט, חיב כרת. וכל האכלין - אף אם אכל כמה מיני מאכלים, מצטרפין לשעור **ככותבת**, לחיבו כרת, וכן כל מיני המשקין מצטרפין ל**מלא לגמיו**. אבל האוכל פחות מככותבת ושותה פחות ממלא לגמיו, אין האכילה והשתיה מצטרפים יחד לחיבו כרת.

משנה ג: אכל ושתה בהעלם אחת, אינו חיב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה, חיב שתי חטאות. אכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, ושתה ציר או מרים, פטור:

כפי שהתבאר לעיל, יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה, משנתנו מבארת שפיון ששניהם נלמדים ממקום אחד, נחשבים הם כעברה אחת: אדם ששגג ואכל ושתה ביום הכפורים בהעלם אחד - שנעלם ממנו האסור בפעם אחת, שלא ידע שהדבר אסור, או שלא ידע שהיום יום הכפורים, ולא נודעה לו טעותו בין האכילה לשתיה, כיון ששגג

האסורים נלמדים מלשון 'ענוי' האמור בפרשה, אינו חיב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה, חיב שתי חטאות, שהרי אלו שני אסורים שונים. מי שאכל ביום הכפורים אכלין שאינן ראויין לאכילה, כגון עשבים מרים וכדומה, וכן אם שתה משקין שאינן ראויין לשתיה, וכן אם שתה ציר או מרים - רטב או מהל של דגים, פטור מכרת.

משנה ד: התינוקות, אין מעניין אותן ביום הכפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתיים, בשביל שיהיו רגילין במצות:

התינוקות - ילדים קטנים, אין מעניין אותן ביום הכפורים [וגם אומרים שאסור להרגיל אותם לצום בעודם קטנים, כיון שיש בקד סכנה], אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שנתיים - שנה או שנתיים לפני שהם מתחייבים במצות, בשביל שיהיו רגילין במצות.

משנה ה: עברה שהריחה, מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאי. ואם אין שם בקיאי, מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די:

עברה - אשה מעברת שהריחה מאכל ביום הכפורים והתאוותה לאוכלו, וסכנה היא לה ולעברה, מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה, מאכילין אותו על פי רופאים בקיאים שאומרים אם הוא צריך לאכול. ואם אין שם בקיאי, מאכילין אותו על פי החולה עצמו, עד שיאמר די.

משנה ו: מי שאחזו בלמוס, מאכילין אותו אפלו דברים טמאים, עד שיאורו עיניו. מי שנשכו כלב שוטה, אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורבי מתניא בן חרש מתיר. ועוד אמר רבי מתניא בן חרש, החושש בגרונו, מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת:

מי שאחזו בלמוס - חלי פתאמי הבא מחמת רעבון, והסימן לכך הוא שראיתו נחלשת פתאם, וגם בו סכנת נפשות, מאכילין אותו אפלו דברים טמאים, עד שיאורו עיניו. מי שנשכו כלב שוטה, והוא מסכן למות, אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו - מותרת הכבד של הכלב השוטה, ואף שהרופאים נוהגים ברפואה זו, כיון שאין זו רפואה בדוקה, אין מתירים מחמתה אכילת אסור. ורבי מתניא בן חרש מתיר, כיון שהוא סובר שאין רפואה בדוקה, ובמקום פיקוח נפש מותר לאכול בשר טמא. ועוד אמר רבי מתניא בן חרש, החושש [החשש כאב] בגרונו, שמתחילים החניכים להתאכל

וילהרמב, ויש חשש שתתפשט המחלה בגרוננו [יש הגורסים 'החושש בשגיון', מטילין לו סם - תרופה בתוך פיו בשבת, אפילו אם לצורך כך צריכים לבשל וכדומה ולעשות מלאכות האסורות מן התורה, מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת.

משנה זו: מי שנפלה עליו מפלת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל. מצאוהו חי, מפקחין עליו. ואם מת, נניחוחו:

מי שנפלה עליו מפלת בשבת, ספק הוא שם ספק אינו שם - אפילו שאין דויע בבירור שיש שם אדם, ספק חי ספק מת - אפילו שאין דויע שנשאר בחיים, ספק נכרי ספק ישראל - אפילו שאין דויע שהוא יהודי, מפקחין עליו את הגל, כיון שספק נפשות דוחה את השבת. מצאוהו חי, ואפילו אם רואים שלא יוכל לחיות עוד זמן רב, אף על פי כן ממשיכים ומפקחין עליו את הגל עד שמוציאים אותו, ואם מצאוהו מת, נניחוחו כך עד מוצאי שבת, כיון שהמת אסור בטלטול.

משנה ח: חטאת ואשם ודאי מכפרין. מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. התשובה מכפרת על עברות קלות על עשה ועל לא תעשה. ועל החמורות היא תולה עד שיבא יום הכפורים ויכפר:

משנתנו מבארת את דיני הכפרה השונים: קרבנות חטאת, ואשם ודאי - אשם הבא על עבירה ברורה שעשה האדם [למעט מ'אשם תלווי, הבא על הספק], מכפרין על האדם, אם עשה תשובה, וכן מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. התשובה לבדה מכפרת על עברות קלות, והינו על עשה ועל לא תעשה. ועל העברות החמורות היא [התשובה] תולה, עד שיבוא יום הכפורים ויכפר.

משנה ט: האומר, אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. אחטא ויום הכפורים מכפר, אין יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל: אדם האומר, אחטא ואשוב בתשובה, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. האומר אחטא ויום הכפורים מכפר, אין יום הכפורים מכפר על עוונותיו. על עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. על עברות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו. את זו - חלוק זה, בין עברות שבין אדם לחברו לבין עברות שבין אדם למקום, דרש רבי אלעזר בן עזריה, נאמר בפסוק 'מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו', ומלשון 'לפני ה' יש ללמד שרק עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. אבל עברות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין מחטאיכם, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר 'וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם'. ואומר, 'מקוה ישראל ה'', מה - כשם שמקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.